

81. Latvijas Universitātes
starptautiskā zinātniskā
konference 2023

TEOLOĢIJAS FAKULTĀTE

TEOLOĢIJA UN RELIĢIJPĒTNIECĪBA

Referātu tēzes

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

2023. gada aprīlis

Latvijas Universitātes 81. starptautiskā zinātniskā konference. Teoloģijas fakultāte. Teoloģija un reliģijpētniecība. Referātu tēzes. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2023. 40 lpp.

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

Sastādītāja un redaktore Ilze Stikāne
Sagatavots LU Akadēmiskajā apgādā
Korektore Ieva Zarāne
Maketētāja Andra Liepiņa

© Tēžu autori, 2023

© Latvijas Universitāte, 2023

ISBN 978-9934-36-172-2 (PDF)

<https://doi.org/10.22364/luszk.81.trp.tk>

PRIEKŠVārds

KARŠ UN MIERS. UN RELIĢIJA

Studentu apmaiņas ietvaros 2023. gada oktobrī man bija iespēja apmeklēt kādu izstādi par strīdiem Halles Frankes fondos.¹ Daļa no izstādes bija veltīta vēsturiskām liecībām par dažādiem strīdu veidiem – sākot no ikdienišķā un beidzot ar akadēmiskiem disputiem. Otra daļa bija veltīta mūsdienu strīdiem un ļāva izstādes apmeklētājiem iedziļināties dažādos strīdu transkriptos. Bija iespējams pašiem lasīt strīdus starp ģimenes locekļiem, sporta komandas dalībniekiem, politiķiem un realitātes šova dalībniekiem, iejūtoties lomās, ja vien bija tāda vēlme. Savukārt vēsturiskajā daļā atspoguļojās tas, kā dažādos veidos ir “tikts gala” ar to, kas šķita nepieņemams. Spilgta bija sadaļa, kas atspoguļoja disputus starp Halles piētistiem (“konservatīvajiem”) un filozofiem (“liberāļiem”), kā arī filozofa Kristiana Volfa (1679–1754) izraidīšanu no Halles.

Vai nu tas bija izstādes veidotāju nopelns, vai nūdien šie disputi un pat konflikti ļoti līdzinās tiem, kurus dažādos kontekstos iznācis piedzīvot akadēmiskā vidē un ārpus tās. Varētu tikai nomainīt grupu nosaukumus, un izteiktie argumenti viegli būtu pārnesami citā laikā un vietā. Izskatās, ka (tādi paši) strīdi ir pastāvējuši gadsimtiem ilgi un varbūt pat ir devuši kaut kādu labumu kopīgai attīstībai. Vienam otru stabilizējot un spoguļojot, iespējams, ir varējis veidoties kaut kas jauns, šāda strīdu dialektika spēlē savu lomu tajā, lai lietas attīstītos uz priekšu.

Taču, lūkojoties uz norisēm pašreizējā politiskā kontekstā, redzams, ka te konflikts ir ieguvis pavisam citas aprises. Runa nav tikai par dažādu viedokļu sadursmēm, bet gan par vardarbīgiem militāriem konfliktiem – par karu. Dažādās kara definīcijas ietver sevī vairākus elementus, kas atkārtojas. Kad runā par vardarbību, ir svarīgi atzīmēt, ka tā nav tikai par varas izmantošanu, lai nogalinātu vai ievainotu cilvēkus un iznīcinātu resursus. Šajā procesā ir iesaistītas dažādas grupas, un ir atšķirība starp šo ilgstošo vardarbību un politisko vardarbību ar mazāku intensitāti un laiku.² Blakus teorijām pēdējo divu gadu pieredze acu priekšā noliek kara brutalitāti dokumentālos kadros, stāstos, filmās. Tās ir liecības bezjēdzīgam ļaunumam, kura ietekmei ir pakļauti tik daudzi. Vēl vairāk, šķiet, ka pārbīdītās pieļaujamā robežas darbojas kā tāds katalizators, lai arī citur, kā, piemēram, Svētajā zemē, notiktu prātam neaptveram nežēlība.

Teoloģijai un reliģijpētniecībai te būtu vieglāk, ja varētu vienkārši norādīt uz reliģiju kā iespēju atrast atbildes vai izeju no kara un vardarbības spirāles. Tomēr arī reliģijas ir

¹ Internetā pieejama arī izstādes digitālā versija: Streit. Menschen, Medien, Mechanismen im 18. Jahrhundert und heute. <https://streit.francke-halle.de> (skatīts 01.12.2023.).

² Sjöberg, Laura, “Theories of War”, in *The Oxford Handbook of Gender and Conflict*, eds. Fionnuala Ní Aoláin, and others (online edn, Oxford Academic, 2018). <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199300983.013.2> (skatīts 06.12.2023.).

bijušas iesaistītas tajā, un doma par “taisno karu”, varētu teikt – par attaisnojamo karu, reliģijām nav sveša gan, piemēram, kristietības domātājiem Augustīnam un Akvīnas Tomam, gan arī islāmam un islāma teologiem.³ Var diskutēt par karu taisnīgumu vai taisnīgumu karos,⁴ taču kādreiz padomju ideoloģijas nodrāztie vārdi par to, lai pasaulē būtu miers, tagad ieguvuši eksistenciālu nozīmi.

Šajā ziņā reliģijas ir kā kultūras atmiņas, kas saglabājušas un nodevušas tālāk ārkārtīgi skaistas miera vīzijas, izsakot tajās cilvēka ilgas un cerības pēc miera. Miers kā visas cilvēces galamērķis, miers kā dāvana, kā dievišķs mērķis cilvēkam un cilvēcei. “Šalom”, kā to izsaka jūdaisms – visaptveroša labklājība, visā visiem klājas labi. Kur katram cilvēkam, cilvēku grupai ir sava vieta, un kur Dievam ir sava. Teorija saka, ka kari veidojas visbiežāk tur, kur ir ilgstoša rivalitāte, piemēram, starp divām valstīm vai grupām. Man liekas, ka var būt vēl sarežģītāk, ka karš var raisīties no neizmērojamas lielummānijas, kur pasaulē vairs nav vietas nekam citam, kā tikai sev pašam. Tā Ādolfs Hitlers uzskatīja, ka “jāatbrīvo vieta” savas tautas pārstāvjiem – āriešu rasei, tādēļ tie, kas tai nepieder, īpaši jūdi, ir iznīcināmi.⁵ Neapšaubāmi, reliģija automātiski nepasargā no šādas lielummānijas, taču dažādas reliģiskas tradīcijas piedāvā ilglaicīgi pārbaudītu ceļu, kā tuvoties mieram sevī un sev apkārt. Tam sekot ir izvēles jautājums. Piemēram, izvēloties mierīgi strīdēties. Tas nenozīmē kriminālu un karu veicinošu, kā arī diskriminējošu ideoloģiju akceptēšanu, taču ir pietiekami platas tās robežas, kurās varam pilnīgi mierīgi strīdēties kopīgam labumam.

LU Teoloģijas fakultātes dekāne,
profesore **Dace Balode**

³ Johnson, James T. “just war,” *Encyclopedia Britannica* (15 Jun. 2017). <https://www.britannica.com/topic/just-war> (accessed 11.12.2023).

⁴ Lazar, Seth. “War”, in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, ed. Edward N. Zalta (Spring, 2020) <https://plato.stanford.edu/archives/spr2020/entries/war/> (accessed 11.12.2023).

⁵ Hitler, Adolf. *Mein Kampf*. München, 1932.

SATURA RĀDĪTĀJS

PRIEKŠVārds

KARŠ UN MIERS. UN RELIĢIJA	3
Dace Balode	

LU 81. KONFERENCES TEOLOĢIJAS UN RELIĢIJPĒTNIECĪBAS SEKCIJA “KARŠ UN MIERS”

PRIEKŠSTATI PAR GARĪDZNIĒKU UZDEVUMIEM KARA APSTĀKĻOS VIDUSLAIKU LIVONIJĀ (13.–16. GS.)	7

Beāte Orlova

LATVIJAS MIŠONĀRU PĒDU NOSPIEDUMI STARP KOLONIĀLAJĪEM SPĒKIEM UN MIŠIJAS LAUKU DAUDZVEIDĪBU	9

Kristīna Ēce

KARA LAIKA LĒMUMI, MIERA LAIKA PROBLĒMAS. BALTIJAS LUTERĀŅU BAZNĪCU VADĪBA 1944–1949	12

Dīāna Hristenko

PACIFISMS UN ESHATOLOĢIJA STENLIJA HAUERVASA TEOLOĢIJĀ	15

Līva Fokrote

TEOLOĢISKO VIEDOKĻU UN ĒTISKO NOSTĀJU POLARITĀTE KARA APSTĀKĻOS: PAR TEOLOGU VAJADŽĪBU UN NESPĒJU DOMĀT TEOLOĢISKI	17

Ralfs Kokins

POPULĀRĀ KRISTOLOĢIJA ARMĒNIJĀ: MIERA UN KARA KONTEKSTS	21

Elizabete Taivāne

KARŠ PRET LGBTQIA+ KOPIENU POLIJĀ UN KRIEVIJĀ	23

Dīāna Lozko

UKRAINAS GRIEĻU KATOĻU BAZNĪCA KARA APSTĀKĻOS UKRAINĀ, PASAULĒ, LATVIJĀ	26

Iļja Marija Boļšakovs

LU 81. KONFERENCES TEOLOĢIJAS UN RELIĢIJPĒTNIECĪBAS SEKCIJA “DZIMTES DIALEKTIKA”

DZIMUMU LĪDZTIESĪBA VAI TAISNĪGUMS? ATTIECĪBĀS BALSTĪTA AUTONOMIJAS IZPRATNE LATVIJAS TICĪGO SIEVIEŠU VIDŪ	28

Aivita Putniņa

LUTERĀŅU GARĪDZNIĒKU ARGUMENTI PRET SIEVIEŠU ORDINĀCIJU. IESPAIDI NO VEIKTAJĀM INTERVIJĀM	30

Ģirts Rozners

SIEVIETES LOMA LATVIJAS LUTERISMĀ: IMPRESIJAS PĒC INTERVIJĀM UN DIEVKALPOJUMU APMEKLĒJUMIEM	32
Valdis Tēraudkalns	
RŪPES KĀ DZIMTES ATŠĶIRĪBU MEHĀNISMS	34
Māra Neikena	
SIEVIETES VIETA: DISKURSS PAR SIEVIEŠU ORDINĀCIJU LELB LATVIJAS ZIŅU PORTĀLOS	35
Sofija Anna Kozlova, Emīls Zavelis	
SIEVIEŠU ORDINĀCIJA, TEOLOĢIJA UN SABIEDRĪBA – LAIKRAKSTU DISKURSA SALĪDZINOŠĀ ANALĪZE LAIKA POSMĀ 1992.–2022.	37
Ilva Skulte, Kristīne Briede	
ATBILDE UZ LELB SIEVIEŠU ORDINĀCIJAS ATCELŠANU ĀRPUS LATVIJAS ROBEŽĀM	40
Dace Balode	

LU 81. KONFERENCES TEOLOĢIJAS UN RELIĢIJPĒTNIECĪBAS SEKCIJA “KARŠ UN MIERS”

PRIEKŠSTATI PAR GARĪDZNIEKU UZDEVUMIEM KARA APSTĀKĻOS VIDUSLAIKU LIVONIJĀ (13.–16. GS.)

Mg. hist., Mg. theol. Beāte Orlova

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes doktorante

Livonijas teritorijā radītajās hronikās starp pagātnes notikumu aprakstiem spilgti iezīmējas refleksijas par karu un tā izcelšanās iemesliem. To skaitā vērojamas arī pārdomas par garīdznieku pienākumiem un rīcību kara apstākļos. Tā kā šo tekstu autori nereti ir tieši garīdznieki vai citas Baznīcas struktūras pārstāvošas amatpersonas, tās lielā mērā ir pašrefleksijas par garīdznieka amata pienākumiem, uzdevumiem un pat personīgo misiju.

Pirmais avots, kas demonstrē priekšstatus par garīdznieka rīcību karadarbības apstākļos, ir Heinriha Livonijas hronika jeb tā sauktā “Indriķa hronika” (ap 1229). Teksts tapis Livonijas kristianizācijas procesa laikā, tajā jaušama plašāku Eiropas krusta karu ideju un retorikas ietekme. Hronikā atklātie priekšstatu par garīdznieku lomu militāras kristianizācijas un atklātas karadarbības procesā ir divējādi. No vienas puses, hronists izceļ lēnprātīgus garīdzniekus, kuri sludina, sniedz pastorālo aprūpi un ar dievbijīgu dzīvesveidu rāda priekšzīmīgu personīgo piemēru jaunkristītajiem pamatiedzīvotājiem. Tādējādi viens no ideālajiem garīdznieka uzvedības un rīcības modeļiem kara apstākļos ir nevardarbīga, pacietīga pastorālā kalpošana neticīgajiem. Šķietamā pretrunā ar to hronists piedāvā otru ideālo garīdznieka tipu: priesteri-karotāju. Hronikā vairākkārt ar apbrīnu minēti garīdznieki, kas fiziski apbruņojas, dodas kaujā un nogalina pretiniekus – nekristītos vai kristietību atmetušos Livonijas teritorijas pamatiedzīvotājus.

Arī gadsimtos pēc aktīvā teritorijas pamatiedzīvotāju kristianizācijas posma noslēguma radītajās hronikās saskatāmi krusta karu laikmeta ideāli un duālie priekšstatu par garīdznieka pienākumiem karadarbības apstākļos. Tā, piemēram, 14. gadsimta otrajā pusē tapušajā Vartberges Hermaņa Livonijas hronikā vēstīts par bīskapu, kurš vadījis karaspēku, lai dotos cīņā pret Livonijas vēl nekristītajiem kaimiņiem – lietuviešiem. Garīdznieku iesaistē fiziskā karadarbībā hronisti šajā laikposmā nesaskata morālu dilemmu, kristianizācija arī militāriem līdzekļiem uzskatīta par godājamu.

Būtiskas pārmaiņas hronikās demonstrētajos reliģiskajos priekšstatos ievieš Reformācijas ideju nostiprināšanās un Livonijas karš (1558–1583). To atspoguļo, piemēram, Tallinas Sv. Gara baznīcas luterāņu mācītāja Baltazara Rusova hronika (1578/1584), kurā autors līdzās kara notikumu izvērstam aprakstam pauž personīgas pārdomas par garīdznieka pienākumiem un lomu attiecīgajos procesos. Rusovs ir pārliecināts, ka karš ir Dieva sūtīts sods, kas novēršams vien ar grēku nožēlu un atgriešanos pie Dieva. Tas, viņaprāt, panākams ar pagātnes piemēru atgādināšanu, vēstot par Dieva soda piemēriem Bībeles stāstos un pasaules vēsturē. Tādējādi Rusovs par vienu no svarīgākajiem garīdznieku uzdevumiem uzskata pagātnes un sava laika notikumu pierakstīšanu, lai nākamās paaudzes varētu mācīties no priekšteču kļūdām un neizsauktu Dieva dusmas.

Viens no būtiskākajiem faktoriem, kas rada pakāpeniskas pārmaiņas priekšstatos par garīdznieka uzdevumiem kara apstākļos Livonijā, ir kara rakstura maiņa. Hronisti, kuru darbi radīti krusta karu laikā vai neilgi pēc tam, raksta no uzvarētāju pozīcijām. Karadarbība tekstos attēlota kā neizbēgama nepieciešamība nepaklausīgo pamatiedzīvotāju pievēršanai patiesajai ticībai. Savukārt Livonijas karš, postošs ārēju spēku iebrukums, Livonijas sabiedrību nostāda upura lomā. Šķietami bezcerīgā situācija daudziem garīdzniekiem un sludinātājiem liek to interpretēt kā Dieva dusmas par kristiešu novēršanos no Viņa un ieslīgšanu grēcīgā dzīvesveidā. Priesteri-karotāju atstājot krusta karu laikmetā, priekšplānā pilnībā izvirzās mācītāju garīgā kalpošana, nerimstoša pagātnes piemēru atgādināšana un aicināšana uz grēku nožēlu.

Izmantotie avoti un literatūra

Indriķa hronika. Tulk. Ā. Feldhūns. Rīga: Zinātne, 1993.

Nakashian, Craig M. *Warrior Churchmen of Medieval England, 1000–1250*. Woodbridge: The Boydell Press, 2019.

Orlova, Beāte. “Livonijas kara kā Dieva soda interpretācija Baltazara Rusova “Livonijas hronikā” (1584)”. Maģistra darbs, Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāte, 2022.

Russow, Balthasar. *Chronica Der Prouintz Lyfflandt [...]*. Bart: Gedrucket in der Fürstlichen Drückerye, dorch Andream Seitnern, 1584. LNB Reto grāmatu un rokrakstu krājums, RBS/534.

Tyerman, Christopher. “Henry of Livonia and the Ideology of Crusading.” In Carsten Selch Jensen, Linda Kaljundi and Marek Tamm, eds. *Crusading and Chronicle Writing on the Medieval Baltic Frontier: A Companion to the Chronicle of Henry of Livonia*. Farnham: Ashgate, 2011.

Vartberges Hermaņa Livonijas hronika. Tulk. Ē. Mugurēvičs. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2005.

LATVIJAS MISIONĀRU PĒDU NOSPIEDUMI STARP KOLONIĀLAJIEM SPĒKIEM UN MISIJAS LAUKU DAUDZVEIDĪBU

Mg. missiol., Mg. theol. Kristīna Ēce

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes doktorante

19. gadsimtu līdz pat 1910. gada Edinburgas misijas konferencei mēdz saukt par protestantu lielo misijas gadsimtu. Tajā pašā laikā notika Āfrikas sadalīšana (*Scramble for Africa*), kā arī dažādi nemieri Ķīnā, Indija nokļuva britu pakļautībā, un ilgāka kara rezultātā Sumatras sala tapa par Nīderlandes koloniju. *I Ho Ch'uan* ("bokseru") sacelšanās laikā 1900. gadā Ķīnā tika nogalināti vismaz 188 protestanti ārzemnieki, lielākoties misionāri, un lielākos cilvēkresursus zaudēja tieši Ķīnas iekšzemes misija, kuras vācu filiāle bija Lībencellas misija. Āfrikā izveidojās Vācu Austrumāfrika, kur vietējās ciltis nežēlīgi pakļāva koloniālie spēki, it īpaši pēc tam, kad nelaimīgā negadījumā tika nogalināti divi misionāri no Baltijas – Kārlis Zēgebrops (1872–1896) no Jelgavas un Evalds Ovirs (1873–1896) no Igaunijas.

Sievietes misionāres tieši karadarbībā nepiedalījās, taču viņas arī bieži tika uzskatītas par koloniālās kultūras un apspiestības nesējām. Misijas laukā sievietes parasti darbojās kā skolotājas bērniem, jauniešiem un sievietēm, darbojās medicīnas misijā, kā arī apmācīja vietējās sievietes, lai viņas varētu evaņģelizēt.

Misionāre Hildgarde Procela (*Hildegard Prozell*, 1869–1948) no Jaunmārupes caur Leipcigas misiju devās kalpot Tamilnādas pavalstī Indijā. Laikā no 1896. līdz 1909. gadam viņa bija skolotāja, skolu direktore, zēnanu misijas darbiniece un vadītāja. Misionāre Lilija Otilija Grīviņa (1883–1944) no Rīgas caur Lībencellas misiju devās kalpot Hunaņas provincē Ķīnā. Laikā no 1914. līdz 1924. gadam viņa bija skolotāja aklo meiteņu skolā un lektore Hunaņas Bībeles institūtā. Auguste Vietnieka (1873–?) no Viļķenes caur Barmenas/Reinas misiju devās kalpot Sumatras salā Indonēzijā. Laikā no 1899. līdz 1910. gadam viņa bija skolotāja, skolas direktore, strādāja lepras kolonijā un cīnījās par sieviešu tiesībām. Šīs misionāres nebija tieši iesaistītas kolonizēšanas karos, jo ieradās misijā, kad koloniālie kari bija beigušies. Vienīgā, kas pieminēja karu un pārdzīvoja dažas kara situācijas, bija Grīviņa, kura 1924. gadā rakstīja par karu Hunaņas apgabalā starp diviem gubernatoriem.

Mācības un skolas bija koloniālo varas iestāžu diezgan regulētas jomas. Ja misionāres vēlējās būt efektīvas savā mācīšanas kalpošanā, viņām bija jāsadarbojas ar valdību. Procelai bija dažas grūtības pierādīt savu Rīgā iegūto izglītību. Britu varas iestādēm bija ļoti stingras prasības, ka, ja viņa vēlas būt skolas direktore, viņai jāuzrāda diploms. Vietnieka ziņoja, ka skolas, kurās viņa strādā, ir valsts finansētas. Līdz ar to viņai nācies atzīt valdības prasību vietējām skolām palīdzēt. Viņām bija jānokārto valsts eksāmeni, lai varētu turpināt mācīt. Vietnieka redzēja šos valsts eksāmenus kā pozitīvu veidu, kā

mācīt un sagatavot spējīgas meitenes, kuras pēc tam varētu pieņemt darbā, un tādējādi tās varētu uzturēt sevi. Procela savā otrajā kalpošanas periodā Majavaramā piedzīvoja vislielākās grūtības un pretestību no Britu varas iestāžu puses. Leipcigas misija deva viņai uzdevumu izveidot trīs meiteņu skolas Majavaramā, Kornatā un Tiruvilandurā. Cīņa par reģistrāciju sākās 1906. gada septembrī un turpinājās līdz 1907. gada aprīlim. Daļēji grūtības bija tieši saistītas ar varas iestādēm. Procelas skatījumā mazākajām vietējām misijas skolām Tiruvilandurā un Kornatā bija vieglāk saņemt reģistrāciju, jo nebija konkurences. Majavaramā jau bija valdības meiteņu skola, tāpēc reģistrācija vispirms tika atteikta.

Bez sadarbības ar koloniālajām varām misionārēm bija arī cieša sadarbība ar vietējiem iedzīvotājiem. Vislielākā ietekme skolotājām bija uz saviem skolēniem, viņu vecākiem un arī skolas darbiniekiem. Var novērot, ka tur, kur skolotājas devās strādāt jau izveidotā vietā, kur jau bija skola, mijiedarbība bija diezgan viegla un izdevīga. Agrīnā stadijā, kad Procela nepazina tamilu valodu, viņa rakstīja, ka bērni ir apmierināti tikai ar viņas klātbūtni un ka viņi vienkārši vēlas visu laiku būt viņai blakus. Grīviņa ziņoja, ka vecāki vēlējušies, lai viņu aklās meitenes nāktu uz skolu, taču viņiem neesot bijis vairāk vietas. Skolas sākšana jaunā vietā gandrīz vienmēr bija izaicinājums. Vietnieku nosūtīja uzsākt jaunas skolas gaitas Pangaloanā, un viņa ziņoja, ka viņi braukuši uz vairākiem Pangaloanas apkaimes ciemiem un mēģinājuši aicināt bērnus un pārliecināt mātes un vecmāmiņas, lai viņas savas meitas un mazmeitas sūta skolā, taču vairākus mēnešus tas bija bez panākumiem. Procelai bija līdzīgas grūtības Majavaramā, kur cilvēki sākotnēji iestājās pret kristietību. Pēc sākotnējo grūtību pārvarēšanas misionārēm izdevās izveidot labas attiecības ar bērnu vecākiem un tika izveidotas jaunās skolas. Procela 6 mēnešus vēlāk varēja ziņot, ka opozīcija ir samazinājusies un bērnu skaits skolās ir palielinājies. Pēc pusotra gada Procela varēja rakstīt, ka skolas ir sagatavojušas ceļu uz vecāku sirdīm, un tad varēja redzēt, cik vērtīga ir viņu meiteņu izglītība. Vietnieka varēja ziņot par līdzīgiem panākumiem, ka pēc sākotnējām grūtībām Pangaloanas skolā mācījās ap 60 audzēkņus – meitenes un zēni.

Lai gan tamilu, batakū un hunāņu ķīniešu kultūras bija atšķirīgas, meiteņu izglītībā misionāres no Latvijas piedzīvoja līdzīgu attieksmi. Sākumā viņām pašām bija jāpārvar grūtības, lai kļūtu par misionārēm, jo tajā laikā vēl bija daudz labvēlīgu kristiešu brāļu, kuri neredzēja vietu sievietēm misionārēm. Taču šīs misionāres, būdamas sievietes, varēja izmantot vietējo kultūru un paražas un sasniegt vietējās sievietes, kur vīriešiem nebija piekļuves. Tāpēc viņiem bija arī aizraušānās apmācīt vietējās sievietes kļūt par evaņģēlistiem.

Līdz ar to var secināt, ka misionārēm skolotājām, lai pildītu savu misiju un aicinājumu, bija jāsadarbojas ar vadošajām koloniālajām iestādēm. Tomēr viņām bija iespējams atstāt savas kalpošanas pēdas vietējos bērnos un pieaugušajos.

Izmantotie avoti un literatūra

Bevans, Stephen B., and Schroeder, Roger P. *Constants in Context: A Theology of Mission for Today*. Maryknoll, NY: Orbis Books, 2004.

Bosch, David Jacobus. *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*. Sixteenth printing, August 2011. Maryknoll, NY: Orbis Books, 1991.

- Griwing, Lily. „Bericht über die Abordnungsfeier. Abendversammlung“. *Chinas Millionen*, 9 (November 1913): 248–49.
- Griwing, Lily. „Chinas größtes Bedürfnis“. *Chinas Millionen*, 3 (März 1924): 40.
- Griwing, Lily. „Eine Opiumraucherin“. *Chinas Millionen* 8 (August 1920): 103–4.
- Griwing, Lily. „Eine stille Tauffeier“. *Chinas Millionen*, 11 (November 1915): 215.
- Griwing, Lily. „Evangelisationen“. *Chinas Millionen*, 9 (September 1923): 129–30.
- Griwing, Lily. „Nachrichten aus dem Missionsfelde. Netzauswerfen in Changscha“. *Chinas Millionen* 10 (Oktober 1917): 125–26.
- Neill, Stephen. *A History of Christian Missions*. Editor Owen Chadwick. Revised. Penguin Books, 1991.
- Okkenhaug, Inger Marie. “Thora Wedel Jarlsberg (1863–1930): Tro og transnasjonale gjerninger.” In *Møter og mangfold: Religion og kultur i historie, samtid og skole*, 149–74. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2022. <https://doi.org/10.23865/noasp.156>.
- Prozell, Hildegard. “Aus dem 8. Bericht für die Frauen-Hilfs-Vereine der Ev.-Luth. Mission zu Leipzig.” *Rigasches Kirchenblatt* 45 (November 7, 1903): 403–4.
- Prozell, Hildegard. “Bericht über die Senana Arbeit in Madura.” *Rigasches Kirchenblatt* 10 (March 9, 1901): 94–97.
- Schwartz, Carl von. *Karl Segebrock und Ewald Ovir. Zwei früh vollendete Missionare der Evangelisch-Lutherischen Mission zu Leipzig*. Leipzig: Selbstverlag der Evangelisch-lutherischen Mission, 1897.
- W., P. “Auguste Weetnek.” *Missioni Sõnumed*. “Ristirahwa Pühapäewa=lehe” *Kirjastu. Tallinnas* 8 (1908): 13–15.
- Weetneek, Auguste. “Pie batakū tautas Sumatras salā.” *Latviešu Avīžu Baznīcas Un Skolas Pielikums*, no. 8 (April 23, 1911): 58–60.

Nepublicēti arhīva materiāli:

Auguste Weetneek personas lieta, Archiv- und museumsstiftung der VEM Wuppertal, RMG 2.087.

Hildegard Prozell personas lieta, Frankesche Stiftungen zu Halle, ALMW II/31–1/143.

L. O. Griwing personas lieta, Lībencellas misijas arhīvs, Liebenzell, Vācija.

Par Liliju Otiliju Grīviņu, Mape Nr. 11. Roberta Feldmaņa bibliotēkas ārmisijas materiāli.

KARA LAIKA LĒMUMI, MIERA LAIKA PROBLĒMAS. BALTIJAS LUTERĀŅU BAZNĪCU VADĪBA 1944–1949

Mg. theol. Diāna Hristenko

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes doktorante

Pētījuma ietvaros apskatīta Baltijas valstu luterāņu baznīcu situācija no Otrā pasaules kara izskaņas līdz 1949. gada martam. Otrā pasaules kara laikā Baltijas valstis pameta ievērojams skaits iedzīvotāju, tai skaitā luterāņi un daļa luterisko baznīcu vadības. Šis kara izraisītās kustības rezultātā baznīcu vadību pārņēma cilvēki, kuriem tās bija jāvada kara laikā un grūtajos pēckara gados, kas bija sadzīviski, psiholoģiski un ideoloģiski smagi, nereti saskaroties ar represijām no padomju režīma.

Referāta mērķis bija iezīmēt kopīgo un atšķirīgo Baltijas valstīs – kādā veidā un kam tika uzticēta luterāņu baznīcu vadība, kā šī vadība uztvēra savu lomu kara laikā un pēckara gados, padomju varas attieksmi pret Latvijas un Igaunijas ev. lut. nozīmi jaunajās padomju republikās, kādas problēmas radās uz vietas palikušajiem un tiem, kuri devušies trimdā. Sākotnēji bija paredzēts aplūkot arī Lietuvas luterāņu situāciju šajā periodā, taču pēc historiogrāfijas un arhīvu materiālu analīzes autore nolēma, ka Lietuvas luterāņi politisku un pārvaldes iemeslu dēļ šajā periodā ir tik atšķirīgi no pārējām Baltijas valstīm, ka tiem ir nepieciešams atsevišķs pētījums. Situācijas un temata analīzei piemērotas divas sovetizācijas teorijas – Olafa Mertelsmana (vispārējā sovetizācija) un Nadeždas Beļakovas (relīģijas sovetizācija), kas ļauj skaidrot baznīcu vadības pārņemšanu un padomju varas ietekmi uz vadībā esošajām personām.

Latvijas ev. lut. un Igaunijas ev. lut. baznīcu vadība bija pārdzīvojusi gan pirmo padomju okupāciju, gan Nacistiskās Vācijas okupācijas periodu, tomēr 1944. gadā abi baznīcu vadītāji – Teodors Grīnbergs un Johans Keps – bija spiesti pamest savas valstis un doties trimdā, tā arī nekad neatgriezoties atpakaļ dzimtenē. Baznīcu vadība un pārvalde tika uzticēta citām personām, kuras šādā amatā, iespējams, nekad nebūtu nonākušas.

T. Grīnbergs savā vietā bija atstājis Rīgas iecirkņa prāvestu Edgaru Bergu, taču arī viņš 11. oktobrī devās uz Vāciju. Vienīgais, kurš 1944. gada rudenī bija palicis uz vietas no Virsvaldes apstiprinātajiem vietniekiem, bija mācītājs Kārlis Irbe. 1945. gads pagāja, mēģinot atjaunot LELB kārtību pēc kara un vienlaikus pielāgojoties jaunajai padomju varai. Šajā laikā Kārļa Irbes kā arhibīskapa pienākumu izpildītāju un Virsvaldes darbību jau pārbaudīja un pārvaldīja Relīģijas kulta lietu padome (RKLP) un tās pilnvarotais Latvijas PSR V. Šeškens. Kārlis Irbe izvēlējās atklāti konfliktēt ar RKLP, uzskatot padomju okupāciju par pagaidu situāciju, kas mainīsies, istajai vadībai atgriežoties atpakaļ Latvijā. 1946. gada februārī tika apcietināti Latvijas ev. lut. baznīcas Virsvaldes locekļi, tai skaitā K. Irbe, par galveno apsūdzību uzrādot nevēlēšanos sadarboties ar padomju varu, esot ev. lut. baznīcas Virsvaldē. 1946. gada 8. martā par arhibīskapa vietas izpildītāju tika ievēlēts Gustavs Tūrs, divu gadu laikā LELB vadība tika pilnībā nomainīta ar padomju akceptu.

J. Keps atstāja Igaunijas ev. lut. baznīcu mācītāja Antona Eilerta vadībā un pats devās uz Zviedriju, kur turpināja igauņu ev. lut. baznīcas darbību. A. Eilarts savus pienākumus nepildīja ilgi, 1944. gada novembra beigās viņš pameta amatu un sāka bēgūt ar savu ģimeni pa Igauniju. 1945. gada sākumā viņa vietā tika ievēlēts Augusts Pāns, kas sākotnēji sadarbojās ar RKLP, taču 1948. gadā pēc vairākkārtējām sūdzībām par A. Pāna negatīvo noskaņojumu pret padomju varu, tika uzsākti jauna bīskapa meklējumi. 1949. gadā tika veiktas izmaiņas Igaunijas ev. lut. baznīcas Satversmē (kurām par pamatu bija ņemta LELB pieredze un izmaiņas), un pēc baznīcas Ģenerālās Sinodes par arhibīskapu kļuva Jāns Kīvits, kas amatā bija līdz 1967. gadam.

Ev. lut. baznīcas grūtajā pēckara periodā saskārās ar vairākām problēmām. Uz vietas notika baznīcas iekšēja un ārēja sovjetizācija, neuzticēšanās sēšana visos baznīcu līmeņos, savstarpējo kontaktu iznīcināšana padomju kadru politikas ietvaros, attiecību atjaunošana vai veidošana ar trimdas luterāņiem stingrā padomju uzraudzībā. Trimdā devušies luterāņi savukārt saskārās ar darbības un identitātes veidošanu ārpus Latvijas un Igaunijas. Notika Latvijas PSR un Igaunijas PSR jauno amatpersonu izvērtēšana, iespējamo sadarbību aizēnoja neuzticēšanās saistībā ar padomju varas ietekmi uz baznīcu procesiem. 1944./45. gadā pametot Baltiju, esošā vadība cerēja atgriezties un turpināt savu darbu, taču padomju režīma nostiprināšanās, sabiedrības un baznīcu sovjetizācija otrpus Dzelzs priekškaram šos plānus iznīcināja.

Var secināt, ka luterāņu baznīcas vadības nodošanas process bija līdzīgs Latvijā un Igaunijā. Starpkaru perioda arhibīskapi, pametot savu valsti, baznīcu nodeva viņu ieskaatos drošās un leģitīmās rokās, taču jaunās vadības darbība neturpinājās ilgi vairāku iemeslu dēļ. Uzticētie pienākumi bija milzīgs slogs personām un to ģimenēm, liekot izvēlēties starp kolaboracionismu vai pretošanos padomju režīmam. Nākamās baznīcu vadības bija ar padomju varas akceptu ieceltas, kas veicināja abu baznīcu strauju sovjetizēšanos turpmāko gandrīz 20 gadu garumā.

Izmantotie avoti un literatūra

- Altnurme, R. "Soviet Religious Policy towards the Lutheran church in Estonia (1944–1959) and its Consequences". Sast. Iveta Šķiņķe. *Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti. Padomju okupācijas režīms Baltijā 1944.–1959. gadā: politika un tās sekas*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2003.
- Altnurme, R. *Eesti evaņģēliumi luteriusu kirik ja noukogude riik 1944–1949*. Tartu: Tartu Ulikooli, 2000.
- Beļakova, N. "Pareizticīgā Baznīca sociālistiskā valstī: "Sovjetizācija" un tās "eksports" pēc Otrā pasaules kara". *Reliģiski-filozofiski raksti* 19 (2015): 155–187.
- Bergmanis, A. "Latvijas evaņģēliski luteriskā baznīca no 1944. gadam līdz 1968. gadam." Sast. J. Rubenis. *Teoloģija: teorija un prakse. Mūsdienu latviešu teologu raksti, I*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2005.
- Geockel, R. F. *Soviet Religious Policy in Estonia and Latvia. Playing Harmony in the Singing Revolution*. Bloomington: Indiana University Press, 2018.
- Igaunijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas konsistorijas arhīvs (EELKKA) 1. f., 1. apr., 100. l., 32.–39.
- Igaunijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas konsistorijas arhīvs (EELKKA) 1. f., 1. apr., 101. l., 3.
- Latvijas Nacionālais arhīvs, Latvijas Valsts arhīvs (LNA-LVA) 1448. f. 1. apr., 184. l. 13.
- Latvijas Nacionālais arhīvs, Latvijas Valsts arhīvs (LNA-LVA) 1448. f. 1. apr., 242. l. 7.–8.
- Mertelsmann, O. "How to define Sovietisation?" *Sovietisation and Violence: The Case of Estonia. Eesti Malu Instituudi toimetised* 1 (2018): 17–37.

- Mesters, Ē. *Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas vēsture (1944–1990)*. Rīga: Klints, 2005.
- Rozentāls, L. “Luteriskās baznīcas Latvijā pašizpratne – vēsturē un mūsdienās”. *Akadēmiskā Dzīve* 54 (2018/2019): 17.–24.
- Talonens, J. *Baznīca staļinisma žņaugos. Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca padomju okupācijas laikā no 1944. līdz 1950. gadam*. Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2009.
- Urtāns, A. “Mācītājs Gustavs Tūrs bija pretrunīga personība”. *Bauskas Dzīve* 20, 17. februāris, 1999: 8. Turpinājums *Bauskas Dzīve* 23. numurā (24. februāris, 1999: 8).

PACIFISMS UN ESHATOLOĢIJA STENLIJA HAUERVASA TEOLOĢIJĀ

Mg. theol. Līva Fokrote

Zinātniskā grāda pretendente

Raksta mērķis ir sniegt ieskatu amerikāņu teologa, emeritētā Djūka Universitātes profesora Stenlija Hauervasa (*Stanley Hauerwas*, 1940) pacifismā, izmantojot viņa rakstu krājumu “Tuvojoties beigām” (turpmāk AE, 2013).¹ Krājuma ievadā Hauervass uzsver, ka kristietības “eshatoloģija ir nozīmīga tam, lai saprastu, kā kristiešiem dzīvot pasaulē” (AE, ix), kurā iet bojā ne vien atsevišķas draudzes un konfesijas, bet arī noslēdzas vesels *Corpus Christianum* jeb “kristīgās pasaules” laikmets.

Hauervasa pacifistisko uzskatu pamatā ir izpratne par varas legītimēšanas nepieciešamību un upuri kā centrālo politisko realitāti. Šāda paradigma ir raksturīga kristietībai (un visai Rietumu kultūrai), un to no jauna aktualizē un cenšas izmantot savām vajadzībām modernā/liberālā valsts. Hauervass pretstata modernās/liberālās valsts politiku un kristietības apokaliptisko politiku.

Kristietības apokaliptiskā politika un konstantīnisma izaicinājumi. Balstoties uz anabaptistu teologa Džona Hovarda Jodera (*John Howard Yoder*) uzskatiem, Hauervass definē kristietības politiku kā apokaliptisku, tas ir, tādu, kurā nākotne ietekmē tagadni un kurā upurēšana ir beigusies, upuri vairs nav nepieciešami, un ir iespējama nevardarbība un pacifisms. Saskaņā ar Joderu, draudze dzīvo tagadnē ar nākotnes realitāti. Dievs “lieto pasauli kā teātri mērķtiecīgai dievišķai darbībai” (AE, 27), pulcinot kopā tautu – draudzi, kurā cilvēki dzīvo sadraudzībā ar Dievu un viens ar otru. Apgalvojums “Jēzus Kristus ir Kungs” nozīmē, ka Dieva valstība ir politiska un ka Jēzus ir Dieva iecelts par atbildīgo pār vēsturi, kļūstot par valdnieku pār spēkiem un varām. Draudze ir apokaliptiskās politikas kopiena, kas atsakās atzīt pasaules valdnieku pretenzijas uz varu un kuras Kungs jau ir guvis uzvaru, mirstot kā upuris pie krusta. Nevardarbība ir draudzes stratēģija, jo tā ir Dieva stratēģija. Turklāt draudzes eksistence piešķir vēsturei jēgu: tā nepastāv tāpēc, lai veicinātu sabiedrības dzīvi, bet drīzāk “draudzes darba dēļ sabiedrība turpina funkcionēt” (AE, 28). Draudze vēsturē ir tā vieta, kur ir skaidrs, ka Jēzus Kristus valda un kā viņš to dara. “Draudze veido vēsturi nevis dominējot, bet esot krustāsistā Kunga kalpone” (AE, 28). Draudzei ir dots laiks: Kristus valda pār vēsturi tā, lai dotu draudzei laiku sludināt Evaņģēliju. Līdz ar to draudzes nozīmīgums mērāms nevis ar tās efektivitāti, bet gan ar paklausību un pacietību.

Hauervass skaidro pārmaiņas, kas radās, imperatoram Konstantīnam 4. gadsimtā nosakot kristietību par valdošo valsts reliģiju (konstantīnisms). Romas impērijā regulāra upurēšana bija nozīmīgs sociālās, politiskās un reliģiskās dzīves elements. Aizliedzot

¹ Stanley, Hauerwas, *Approaching the End: Eschatological Reflections on Church, Politics and Life* (Grand Rapids & Cambridge: William B. Eerdmans, 2013).

upurēšanu, Konstantīns izveidoja “jaunu politisko teoloģiju”, kura kļuva par politisku izpausmi Kristus uzvarai pār nāvi, nomirstot pie krusta un augšāmceļoties, un kurā valsts vairs nav “glābšanas aģents”. “Neupurējoša politika” kļuva par normu. Hauerwass piekrit Joderam, ka konstantīnisma ietekmē negatīvi mainījās kristīgās draudzes pašizpratne – no pārliecības par dzīvi tagadnē ar nākotnes realitāti uz ieinteresētību pastāvošajā varas kārtībā un tās leģitimizācijā.

Modernās valsts politika un karš. Saskaņā ar Jēlas Universitātes jurisprudences profesoru Polu Kānu modernā valsts balstās uz liberālo stāstu par tās izveidošanu, kurā nozīmīga ir brīva izvēle. Šis stāsts ir ilūzija, kuru uztur tā bieža atkārtošana, nevis realitāte. Realitāte ir tāda, ka valsts leģitimizācija balstās uz centieniem resakralizēt valsti, un tam ir nepieciešami upuri. Modernās valsts kulminācija saskaņā ar Hauervasu – “nevis aizstāv mani pret vardarbību, bet iesauc mani bruņotajos spēkos” (AE, 34). Valstij ir nepieciešams karš sevis leģitimizēšanai. Rietumu politika ir Rietumu reliģiskās prakses izpausme: “Tikai esot gatavs mirt, cilvēks var piedalīties sakrālajā” (AE, 35). Valdnieks (agrāk Dievs, tagad monarhs, tauta) ir jēgas avots, pašmērķis, “kas sevi atklāj upurēšanas aktā”, bet valstij pašai par sevi nav, ko upurēt, izņemot savus iedzīvotājus.

Hauervass secina, ka modernā/liberālā valsts ir no jauna atklājusi saistību starp upuri un savu leģitimitāti/varu. Taču tā nespēj iekļaut un attaisnot upuri ar teoriju, kas pamato tās esamību. Hauervass dod priekšroku Jodera teoloģijai par Kristus upuri, “vienu upuri”, kas izbeidz nepieciešamību pēc jebkādiem citiem upuriem. Viņš norāda, ka saskaņā ar šo teoloģiju “kristiešu piedalīšanās karā nav kara ētikas jautājums, bet jautājums par to, kā kristieši var vienlaikus teikt “Jēzus ir Kungs”, visu upuru beigas, un tomēr turpināt piedalīties “kara upurī”” (AE, 36). Tas ir pārliecības un lojalitātes, nevis teorijas jautājums.

Izmantotie avoti un literatūra

- Bergen, Jeremy M. and Siegrist, Anthony G. eds. *Power and Practices: Engaging the Work of John Howard Yoder*. Scottdale: Herald Press, 2009.
- Brock, Brian and Hauerwas, Stanley. *Beginnings: Interrogating Hauerwas*. Ed. by Kevin Hargaden. London et al.: Bloomsbury T&T Clark, 2017.
- Coker, Joe L. “Peace and the Apocalypse: Stanley Hauerwas and Miroslav Volf on the Eschatological Basis for Christian Nonviolence.” *The Evangelical Quarterly* 71.3 (1999): 261–268.
- Copan, Paul, ed. *War, Peace, and Violence: Four Christian Views*. Downers Grove: InterVarsity Press, 2022.
- Hauerwas, Stanley. *Approaching the End: Eschatological Reflections on Church, Politics and Life*. Grand Rapids & Cambridge: William B. Eerdmans, 2013.
- Lehenbauer, Joel. *The Christological and Ecclesial Pacifism of Stanley Hauerwas – A Lutheran Analysis and Appraisal*. Doctor Dissertation, Concordia Seminary, Saint Louis, 2004. <https://scholar.csl.edu/phd/55>
- Pinches, Charles R. “Why Church Matters: The Political Theology of Stanley Hauerwas.” *The Political Science Reviewer* 46.1 (2022): 299–327.
- Siggelkow, Ry O. “Toward An Apocalyptic Peace Church: Christian Pacifism After Hauerwas.” *The Conrad Grebel Review* 31.3 (Fall 2013): 274–297.
- Yoder, John Howard. *Christian Attitudes to War, Peace, and Revolution*. Ed. by Theodore J. Koontz & Andy Alexis-Baker. Grand Rapids: Brazos Press, 2009.
- Yoder, John Howard. *The Politics of Jesus: Vicit Agnus Noster*. 2nd ed. Grand Rapids & Cambridge: William B. Eerdmans, 1994. First published in 1972.

TEOLOĢISKO VIEDOKĻU UN ĒTISKO NOSTĀJU POLARITĀTE KARA APSTĀKĻOS: PAR TEOLĢU VAJADZĪBU UN NESPĒJU DOMĀT TEOLOĢISKI

Dr. theol. Ralfs Kokins

LU Teoloģijas fakultātes profesors un vadošais pētnieks

Referātā tika aplūkotas un analizētas vācu teologu nostājas un baznīcu reakcijas Krievijas īstenotās agresijas apstākļos Ukrainā, izmantojot EKD (*Evangelische Kirche in Deutschland*) rezolūcijas, Baznīcu Ekumēniskās padomes dokumentus, kā arī publikācijas dažādos teoloģiskos, jomas un profesionālos izdevumos (*Zeitzeichen, Evangelische Theologie, Deutsches Pfarrerrinnen-und Pfarrerrblatt*, etc.) un diskusiju forumos, sevišķu uzmanību pievēršot Jaunās Derības tekstu interpretācijai aktuālo notikumu sakarā.

Vācu teoloģisko un baznīcu aprindu reakcija bija novēlota, tā aprobežojās ar kara nosodījumu idejiskā veidā, visādi izvairoties no Krievijas nosodišanas. Teoloģija Vācijā ir nonākusi dziļā krīzē, tā vairs nesaprot savus pamatus un pravietisko uzdevumu. Tā nemitīgi pakļauj sevi pārspīlētai pašcenzūrai, cenšas būt politikorekta un atkārtoti sabiedrībā šobrīd populārus politiskos un ideoloģiskos saukļus. Teologi acīmredzami ir zaudējuši spēju domāt teoloģiski reālos vēsturiskos apstākļos, novērojama ir izvairīšanās no tradicionālām ontoloģiskām un antropoloģiskām kategorijām, pietrūkst jebkādas kontekstuālas analīzes, kā arī tādu teoloģisku slēdzienu, kas izriet no Bībeles tekstu kopējās liecības.

Teoloģija kļuvusi pārlietu primitīva, emocionāla un naiva, tā operē ar deklaratīviem pacifisma un alternatīvu dzīvesveidu saukļiem. Vācu teoloģiskais pacifisms ir ar skaidrām marksisma ideoloģijas iezīmēm. Kā piemērus var minēt atsevišķus EKD bīskapus un vairāku zemju EKD dokumentus, sinožu rezolūcijas (redzamākā ir EKD 2022. gada sinode Magdeburgā), mācītājus aktīvistus, pazīstamas feministes mācītājas ar pieeju valsts TV kanāliem, mācītāju organizētas parakstu vākšanas akcijas, miera piketus u. c.

Kādas ir šo vācu teologu un pat atsevišķu baznīcu nostājas? Pat fašistiskās Krievijas agresijas apstākļos šie teologi iestājas par pilnīgu Vācijas atbrūnošanos, pret militāro dienestu, pret NATO prasītajiem 2% aizsardzībai. Karš un jebkāda ieroču lietošana, pat aizstāvēties pret uzbrukumu, neesot saskaņā ar Dieva gribu, jo Dieva mīlestība pieprasa piedošanu agresoram un ienaidnieka mīlēšanu. Tas ir arī kategorisks “nē” ieroču piegādēm Ukrainai, jo tieši tās karu paldzinot un vairojot nežēlību. Esot jāveicina ukraiņu nevardarbīga, civila un miermīlīga pretošanās, kā to Austrumeiropa esot jau pieredzējusi. Tieši Rietumu militārā palīdzība palielinot upuru skaitu un radot reālus kodolkara draudus Eiropai, tā arī negatīvi ietekmē pasaules ekonomiku, kas var novest pie vēl lielākām humānām katastrofām (piemēram, bada, resursu kariem). Ukrainas un tās sabiedroto militārai atbildei uz Krievijas agresiju nav un nevar būt nekāda morāla attaisnojuma.

Vācijas baznīcas arī asi vērsas pret domāšanu ienaidnieku kategorijās un pret tiešajiem stereotipiem, ļoti satraucoties tieši par Krievijas dēmonizēšanu un krievu pazemošanu gan attieksmē, gan caur sankcijām, kas neesot demokrātiski, humāni un neatbilstot Rietumu vērtībām, līdz pat zināmiem neomarksistu saukļiem, ka Putins neesot vienīgais vainīgais, līdzvērtīga vaina šajā karā ir ASV, NATO un pat Ukrainai, kas izprovocēja Krieviju. Atbalsts Ukrainai patiesībā esot Rietumu vērtību uzspiešana Austrumu tautām, par ko visi tagad maksā nesamērīgi augstu sociālas labklājības cenu. Vissāpīgākā ir Vācijas teologu paustā attieksme jautājumā par NATO paplašināšanos uz Austrumiem – tā esot bijusi kļūda, kas jālabo. Krievijas prasība par NATO aiziešanu no Baltijas un Polijas esot pamatota un pašsaprotama Eiropas nākotnes drošībai. Tieši to savulaik Rietumi esot apsolījuši Gorbačovam, bet vēlāk šo solījumu prettiesiski laužuši. Šeit vērojama domāšana, kas, pat neskatoties uz Jaunās Derības tekstu izmantošanu (visbiežāk Mt 5:3–10 un Mt 5:13, Jņ 14:27, Ef 6:10–18, Lk 22:47–53, kā arī Mt 26:47–56 un Mk 14:43–49, Jņ 18:3–11 u. c.), uzrāda teoloģisku analfabētismu, tā pamatā nav teoloģiska, tā ir aprobežota, savtīga un amorāla domāšana. Vācijā ir liels skaits šādu kreisa, egoistiska pacifisma pārņemtus teologu, kuru starpā ir ārkārtīgi daudz subkultūrām simpatizējošu marksistu un komunistu.

Teoloģijai ir vajadzīga vēsture, un vēsturei – teoloģija. Šīs šķirtības dēļ Rietumu valstis, sevišķi jau Vācija, ir veicinājušas noziegumu pret cilvēci noklusēšanu, ko Krievija PSRS veidolā pastrādāja Otrā pasaules kara apstākļos, “atbrīvojot” Eiropu no nacisma, kā arī daudzu valstu garajā okupācijas periodā. Interesantā kārtā Ukrainas prezidents Volodimirs Zelenskis, kurš nav teologs, savās uzrunās uzrāda nesalīdzināmi korektāku teoloģisko domāšanu, nekā tā, ko pēdējā gada laikā var lasīt vācu teologu publikācijās un baznīcu dokumentos, kuros ir daudz psiholoģijas un populāru ideoloģiju saukļu, bet trūkst bibliskās ontoloģijas, antropoloģijas un ētikas kategoriju.

Ir arī teologi, kas ieblīst šim kreisajam pacifismam teoloģijā, uzsverot atbildību aizstāvēties pret agresiju un palīdzēt netaisna uzbrukuma gadījumā. Liberāli kreisais pacifisms ir herēze, kas atrauta no realitātes. Par mieru nav jārunā deklarātīvi, bet gan atbildības, cilvēciskā pienākuma un taisnīguma kategorijās. Īsts kristīgs pacifisms un miera ētika nozīmē pieņemt arī neērtus, smagus un mainīgai situācijai atbilstošus lēmumus, kas var būt arī militāri. Nedrīkst nostādīt evaņģēliju pret likumu vai mīlestību pret taisnīgumu, kā to dara pacifisti. Uzsverot radikālu atteikšanos no spēka un vardarbības, nedrīkst aizmirst par atbildību un pienākumu, kas raksturo ikvienu cilvēku pat pēc grēkā krišanas. Liberālais pacifisms ir viens no redzamākajiem un destruktīvākajiem marksisma produktiem, teoloģijā tas ir klasisks pašapmāns, galēji naiva, infantila, sentimentāla, utopiska un nereti pat apzināti destruktīva pozīcija. Acīmredzot šeit jārunā par teoloģiskās izglītības kvalitāti (vai ir apgūtas visas svarīgās apakšnozares) un teologa patieso piederību un mērķiem.

Baznīcas un teoloģija Rietumu brūkošās demokrātijas, identitātes krīzes un garīgā apjukuma apstākļos meklē izdzīvošanu psiholoģijā, dažādās laikmetīgās ideoloģijās un modes tendencēs, integrālā garīgumā un dažādu reliģiju praksēs, taču tā ir atstājusi novārtā savus īstos pamatus, kas ir tradicionālā Bībeles mācība, kā arī tekstu

interpretācijas, ņemot vērā piederību, kontekstu un īstenību. Vācijas piemērs ir tik kliezšs, jo rāda, kas notiek, kad teoloģija zaudē tās klasiskās disciplīnas, apmierinoties ar sabiedrībā pieprasītām vispārējām un fragmentārām reliģijas, kultūras un garīguma studijām. Teoloģijai ir pamatīgi un gadsimtos pārbaudīti risinājumi, kā risināt pacifisma un taisnīga kara dilemmas – Sv. Augustīns (*Contra Faust.* 22,74s), Akvīnas Toms (*Summa Theologiae* II–II, 40), M. Lutērs (*Confessio Augustana* XVI), baznīcu dogmatikas pamati, mūsdienu teoloģija, kaut vai tas pats Jēzus Kalna sprediķis, ja vien to lasām kontekstā un adekvāti izprotam. Kritēriji, nosacījumi, principi un teoloģiskie pamatojumi jau sen ir zināmi, nepieciešams tikai izglītotu teologu rūpīgs darbs ar tekstiem to kontekstā.

Izmantotie avoti un literatūra

- Aicinājumi uz akcijām, teoloģiskas diskusijas un publikācijas par karu Ukrainā, civilo pretošanos u. c. www.soziale-verteidigung.de. (skatīts 17.03.2022.).
- Beestermöller, Gerhard. *Thomas von Aquin und der gerechte Krieg. Friedensethik im theologischen Kontext der Summa Theologiae*. Bachem Verlag: Köln, 1990.
- Die deutschen Bischoeffe*: Gerechter Friede, Hirtenwerk, Bonn 2000. EKD: Aus Gottes Frieden leben – fuer gerechten Frieden sorgen. Denkschrift, Guetersloh, 2007.
- Die Synode der EKD vom 6.–9.11.2022 in Magdeburg, „Beschluss uz Frieden – Gerechtigkeit – Bewahrung der Schoepfung“. 3. Tagung der 13. Synode der EKD. www.ekd.de. (skatīts 17.03.2023.).
- Enns, Fernando. *Die Liebe Christi bewegt, versoehnt und eint die Welt*. Einsichten aus der internationalen Oekumene, Studiengang der Evangelischen Landeskirche in Baden 23–25.10.2022.
- Fischer, Johannes. „Ein Scherbenhaufen – kritische Anmerkungen zur offiziellen Friedensethik der EKD.“ In EPD Dokumentation Nr. 12, 22.05.2022, Stimmen aus Kirche und Friedensgruppen zum russischen Angriff auf die Ukraine, 59–62.
- Frey, Ulrich. „Die Friedenethischen Kontraverse gehen weiter – fair? Die aktuelle friedensethische Diskussion in der evangelischen Kirchen zur Ukraine-Problematik.“ *Deutsches Pfarrerinnen-und Pfarrerblatt, Die Zeitschrift fuer Menschen im Pfarrdienst 1* (2023): 51–52.
- Hartmut, Loewe. „Mit Gewalt fuer Recht und Frieden sorgen.“ *FAZ* (11.08.2022). www.faz.net. (skatīts 16.04.2023. sadaļā Aktuell/Politik/Staat und Recht).
- Holzem, Andreas. *Krieg und Christentum. Religiöse Gewalttheorien in der Kriegserfahrung des Westens*. Ferdinand Schöningh Verlag: Paderborn, 2009.
- Huber, Wolfgang, R. Reuter, Hans. *Friedensethik*. Kohlhammer Verlag: Stuttgart, 1990.
- J. Weissenberg, Timo J. *Die Friedenslehre des Augustinus. Theologische Grundlagen und ethische Entfaltung*. Kohlhammer: Stuttgart, 2005.
- Kramer, Friedrich. „Mehr Waffen, mehr Tod. Gespraech mit den Friedensbeauftragten der EKD Friedrich Kramer ueber die Position zum Ukrainekrieg.“ *Zeitzeichen* (July, 2022): 8–11.
- Mielke, Roger. Kommentar zum „Friedenswort 2018. Auf dem Weg zum gerechten Frieden“ der Evangelischen Kirche in Rheinland. *Evangelische Landeskirche in Baden* (25.10.2022). www.ekiba.de/media. (skatīta 27.02.2023.).
- Mielke, Roger. „An der Epochenschwelle – Evangelische Friedensethik revidiert – anlaesslich des Ueberfalls Putins auf die Ukraine.“ In EPD Dokumentation Nr. 12, 22.05.2022., Stimmen aus Kirche und Friedensgruppen zum russischen Angriff auf die Ukraine, 54–57.
- Scheffler, Horst. „Zeitenwende – Krieg in der Ukraine: Muss die kirchliche Friedensethik neu geschrieben werden?“ *Deutsches Pfarrerinnen-und Pfarrerblatt, Die Zeitschrift fuer Menschen im Pfarrdienst 1* (2023): 47–50.

- Scheffler, Horst. "Zeitenwende – Krieg in der Ukraine: Muss die kirchliche Friedensethik neu geschrieben werden?" *Deutsches Pfarrerinnen-und Pfarrerblatt, Die Zeitschrift fuer Menschen im Pfarrdienst 1* (2023): 51–52.
- Vollversammlung des ORK (Oekumenischer Rat der Kirchen) in Karlsruhe 2022 – Erklarung der 11. Vollversammlung: Krieg in der Ukraine, Frieden und Gerechtigkeit in der Region Europa. www.oikoumene.org. (skatīts 11.04.2023. sadaļā "resources/documents/War in Ukraine").
- Wischnath, Rolf. "NEIN ODER JA: Uz atomaren Waffen im Russland-Ukraine-Krieg." *Deutsches Pfarrerinnen-und Pfarrerblatt, Die Zeitschrift fuer Menschen im Pfarrdienst 3* (2023): 174–176.

POPULĀRĀ KRISTOLOĢIJA ARMĒNIJĀ: MIERA UN KARA KONTEKSTS

Dr. theol. Elizabete Taivāne

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes asociētā profesore

Armēņu Apustuliskā Baznīca pieder Austrumu Baznīcu saimei. Kristīgajos Austrumos Kristus koncepcija ir lielā mērā spiritualizēta. Armēņu liturģiskajos tekstos un teologu darbos Kristu stāda priekšā drīzāk kā Dievu nekā cilvēku. Pretēja situācija ir novērojama kristīgajos Rietumos, kur īpaša pieķeršanās Jēzum cilvēka tēlā ir par iemeslu tādai parādībai hagiogrāfijā kā stigmatizācija.

Teoloģisko nostāju atbalsta reliģiskā māksla. Armēnijas baznīcās Kristus tēlu tikpat kā nevar sastapt. Armēnijā pastāv gadsimtu senā *hačkaru* (խաչքար) jeb krustakmeņu tradīcija, kas nevis parāda, bet simboliski norāda uz Kristus realitāti. Hačkars ar Jēzus Kristus figūru uz tā, ko sauc par *Amenaprkič* (Ամենափրկիչ, burtiski Visupestītājs), ir sastopams Armēnijā ārkārtīgi reti.

Tas, ka krustu mēdz attēlot tik simboliski, ir kļuvis par iemeslu tam, ka tautas prātos tas ir pārtapis par patstāvīgu kulta objektu, ko bieži vien personificē. Armēnijā krustakmeņiem bieži vien dod vārdu un uzskata tos par dzīvām būtnēm, kas var cilvēku uzrunāt sapnī, dziedināt un pat uzdot cilvēkiem pienākumu tiem regulāri upurēt. Ar tradicionālo Kristus tēlu tiem nav ne mazākā sakara. Jēzus Kristus, kurš teoloģiskā plāksnē ir maksimāli spiritualizēts un vizuālajā izpausmē izskatās kā abstrakts krusta simbols, pārtop tautas prātos par tālo, netveramo Dievu. Jēzum Kristum praktiski nepiemīt *karitatīvā* funkcija. Dievišķā tuvuma, Viņa mīlestības un žēlsirdības idejas tautas prātos ir saistītas ar Dievmāti un svētajiem.

Armēņu tautas tradīcijā pašreiz ir novērojama spontāna atgriešanās pie Jēzus Kristus tēla un tā vizuālā transformācija. Ir kļuvusi populāra svešā ikonogrāfija, kas izsaka vienkāršu cilvēku alkas pēc dzīvā Jēzus Kristus klātbūtnes. Aktuāla ir bizantiešu ikonogrāfiskā tradīcija, bet vēl populārāks tautā ir katoļu Jēzus sirds attēls. Cilvēkiem prasās vizuālais žēlsirdīgā Jēzus tēls, un, tā kā oficiālā Baznīca to nekultivē, tad to dara pati tauta.

Kas attiecas uz kara tēmu, tad Armēnijas vēstures lappuses ir bijušas traģiskas, sākot ar Armēnijas iekarošanu no Ahemenīdu Irānas puses un beidzot ar armēņu genocīdu 1915. gadā, kas ir turpinājies Sungaitā un Baku 20. gs. 80. gados. Pēdējās kara epizodes ir 2020. gada karš Kalnu Karabahā un Azerbaidžānas iebrukums Armēnijā gar visu valsts austrumu robežu 2022. gada 13.–14. septembrī.

Reliģiskās un nacionālās identitātes simbioze ir ļāvusi armēņiem sakralizēt kara tēmu. Karš par tēvzemi ir karš par Kristu. Armēnijas vēsturi uztver kā martīriju un kareivjus, kuri krituši par savu zemi, – kā mocekļus. Knarika Ter-Davtjana savā grāmatā par hagiogrāfijas tēmu norāda, ka armēņu mocekļu apraksti jau ir tikai aisberga virspuse. Tā neredzamā aisberga daļa slēpj sevī tūkstošu armēņu traģēdiju.

Erevānas Valsts universitātes pasniedzēja, antropoloģe Julija Antoņana 2022. gada decembrī Vēstures fakultātes sasauktajā ikgadējā konferencē nolasīja referātu ar nosaukumu “Viņi ir paņēmuši mūsu bērnus”. Tas bija veltīts 2020. gada Kalnu Karabahas karam, kura gaitā, pēc oficiālajiem datiem, gāja bojā 3,5 tūkstoši karavīru. Pēc J. Antoņanas novērojumiem, kritušos karavīrus sauc par upurētajiem («մասնադատված»), kas tautas prātā rada tiešu asociāciju ar Dieva jēru. Karavīru tēma upurēšanas ietvaros ir pārstāvēta ne tikai publiskajā un politiskajā diskursā, bet arī rituālos, kurus izpilda vienkāršā tauta. Karavīru sagaidīšana mājās ir saistīta ar upurēšanu. Ja karavīrs ir atgriezies pēc kara dzīvs, tad viņu uzskata kā neizdevušos upurdāvanu. Viņa vietā Dievam upurē dzīvnieku.

Vēl viena interesanta paraža, kas ir saistīta ar kara tematiku, skar bēgļu gaitas. Antropoloģe Lusīnē Haratjana konstatē – ja armēņi ir spiesti bēgt no kara, tad viņi paņem līdzi ne tikai hačkarus, kas simbolizē Kristus realitāti, bet izrok arī savu mirušo mirstīgās atliekas. Viņi pārceļ garīgo infrastruktūru jaunajā dzīves vietā. Šīs jaunās infrastruktūras centra jeb pasaules ass (*axis mundi*) lomu izpilda atvestais hačkars, līdzīgi tam, kā Centrālāzijas klejotāju tautas, kurās pastāv šamanisms, pārvadā un jaunās apmetnes centrā novieto zirga slitu.

Izmantotie avoti un literatūra

- Kharatian, Lusine. “Osvoenie “chuzhogo” prostranstva: armiane-bezhenci v “azerbaidzhanskikh” selah Armenii”. In *Figuring out the South Caucasus: Societies and Environment. Collection of Papers*. Tbilisi, 2008. Cc. 129–145 (krievu valodā).
- Maranci, Kristina. *The Art of Armenia: An Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2018.
- Petrosyan, Hamlet L. *Khachkar*. Yerevan: Zangak, 2015 (armēņu valodā).
- Petrossian, Bishop Yeznik. *Armenian Holy Apostolic Church*. Trans. Gayane Aleksanian. Mother See of Holy Etchmiadzin, 2001.
- Shnorali, Nerses. *Tarer ev gandzer*. Yerevan: Haykakan AAH GA Hratarakchutyun, 1987 (armēņu valodā).
- Ter-Davtyan, Knarik, perevod, predislovie, primechaniia. *Novie armianskie mucheniki (1155–1843)*. Erevan: Nairi, 1998 (krievu valodā).

KARŠ PRET LGBTQIA+ KOPIENU POLIJĀ UN KRIEVIJĀ

Mg. teol. Diāna Lozko

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes doktorante

Polijas piemērs jau vairākus gadus parāda no LGBT+¹ propagandas brīvo zonu piemēru. Tās ir zonas, kurās nedrīkst runāt par, popularizēt un reklamēt tēmas saistībā ar LGBT+ jautājumiem. Lai arī izteikti katoliciska zeme, Polija ir tomēr arī eiropeiska, un šis LGBT+ brīvo zonu fenomens ir izplatīts vietām un ir lokāls. Polijā saredzam kontrakustības un pat liberālā katolicisma strāvojumus. Par Krieviju to pašreiz teikt ir grūtāk. Tā ir ne tikai uzsākusi kara darbību pret Ukrainu un ikvienu savas valsts iedzīvotāju, kurš atbalsta mieru uz pasaules, bet paralēli arī drastiskojusi cīņu ar LGBT+ kopienu. Likumi tiek pieņemti aizvien dzelžaināki ne vien attiecībā uz LGBT+ brīvajām zonām, bet visu valsti kopumā. Šajā gadījumā ortodoksālās baznīcas paspārne vairs nav vienīgā, zem kuras var brīvoties naidis, bet pāri visam vēl stāv “aizsardzības no Eiropas vērtībām” lietussargs, un tas pašreizējā Krievijā ir kļuvis gluži vai nelokāms.

Vai cīņu pret LGBT+ kopienu šajās valstīs varam uzskatīt par sava veida karu? Visnotaļ. Vienā pusē varam likt LGBT+ un liberāli domājošo kopienu, bet otrā – reliģiskos fundamentālistus, konservatīvistus un neonacionālistiskās organizācijas. Tieši pēdējās, sauksim to par saistvielu, esamība, padara cīņas vēl brutālākas un pat nāvējošas.

Polijā homofobija vairāk ienāca līdz ar nacistiem. Hitlera nacionālsociālisti izvērša kampaņu “par Tīro Reiņu”, kuras mērķis bija padarīt Vāciju tuvāku nacistu ideāliem, arī par seksuālo “tīrību”. Par nelikumīgām tika pasludinātas dažādas geju tiesību grupas, tika aizvērti geju un lesbiešu klubi. Polija tika pakļauta šiem pašiem likumiem 1939. gada septembrī, kad nacisti iebruka Polijā.² Līdz ar to ir tikai loģiski, ka nacionālistiskas vērtības saistās ar citādā noraidīšanu un savas “tīrības” kā nācījas saglabāšanu. Šobrīd gan Krievijas, gan Polijas konservatīvie politiskie spēki par fašistiem šajā kontekstā uzskata Rietumus un Rietumu vērtības. Svarīgi ir apjaust šī procesa struktūru un to, ka process ir tāds pats, vien mainās iesaistītās puses.

Vērā ņemamu faktu piemin Džila Ovčaržak (*Jill Owezarzak*), Džonsa Hopkina universitātes (ASV) profesore, savā pētījumā “Aktīvisms, NVO un HIV ierobežošana postsociālistiskajā Polijā: Anti-politikas nozīme”, kurā norāda, ka astoņdesmito gadu

¹ LGBT apzīmē lesbietes, gejus, biseksuāļus un transpersonas/transseksuālus cilvēkus. Simbols “+” tiek izmantots, lai ietvertu cilvēkus, kuru identitāte neatbilst tipiskiem binārajiem priekšstatiem par vīrieti un sievieti vai kuri nolemj identificēt sevi, izmantojot citas kategorijas, lai aprakstītu savu dzimuma identitāti vai savu izpratni par savu seksualitāti; pieejams <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/lgbt> (skatīts 21.07.2023.).

² Laura A. Belmonte, *The International LGBT Rights Movement: A History*, Bloomsbury Academic: London, 2021, 62–67.

beigās HIV/AIDS krīze skāra arī Poliju, taču Polijas Katoļu baznīca savās rūpēs par slimajiem un vārgajiem šajā laikā neuzsvēra LGBT+ kopienu, kurā HIV/AIDS izplatība bija liela. Un šis fenomens nav drīzāk saistīts ar acu pievēršanu uz šo tematu vai kopienas problēmām, bet gan ar to, ka astoņdesmito gadu beigās un deviņdesmito gadu sākumā Polijas Katoļu baznīca LGBT+ kopienu neuztvēra kā draudus, līdz ar to arī savās diskusijās šī tēma un attieksme pret kopienu nebija izteikti skaļa. Viss drastiski mainījās 21. gadsimta sākumā un līdz ar Eiropas Savienības spēcīgāku viedokli šajā jautājumā. LGBT+ kopienas jautājumi tika uztverti ar zināmu rezistenci, kā tas notika arī ar citiem lielākiem procesiem. Līdz ar to daudzi zinātnieki tieši 2004. gadu uzskata par pagrieziena punktu LGBT+ tiesību jautājumā Polijā. LGBT+ kopiena kalpoja kā “grēkāzis”, uz kuru novelt savu satraukumu par pievienošanos Eiropas Savienībai.³

Arī reliģiskie iemesli savijas ar nācijas specifiski demogrāfiskiem jautājumiem un draudiem nācijai turpinājumam. Lai arī ASV šķiet ļoti tālu no Polijas, šī pētījuma gaitā ir aplūkojams arī kāds ASV piemērs, kurš pēc savas uzbūves, bet ne tās sastāvdaļām, ir līdzīgs Polijas piemēram. Polijā katoļu baznīcai nereti atbalstu fundamentālām un konservatīvām idejām sniedz nacionālistiski noskaņotas organizācijas, nacionāli noskaņoti indivīdi, kas rezultējas dažādu ideju un grupu ksenofobijā no abām pusēm. Šāds piemērs vērojams arī ASV, kurā nereti neonacisti un skinhedi pievienojas evaņģelikāņu idejām un otrādi, tādējādi kurinot un uzturot naidu pret dažādām kopienām, to skaitā arī pret LGBT+ kopienu. Lai arī šī modeļa elementi atšķiras (Polijas fundamentālā katolicisma fons un ASV fundamentālo evaņģelikāņu fons), tā būtība ir ļoti līdzīga, līdz ar to ir vērts aplūkot arī šo piemēru. Lonnijs Lusardo (*Lonnie Lusardo*) savā grāmatā “Organizētā naida anatomija: bijušo neonacistu stāsti un Amerikas problēmas izpratnē par naida kustībām” uzsver, ka reliģiskās pārliecības bieži vien ir pamatā ekstrēmistu kustībām un to pārstāvjiem. Visi neonacistu pārstāvji, kurus intervējis L. Lusardo, atzina, ka viņi ir audzināti kā kristieši un, kamēr bijuši šajā naidīgajā grupējumā, viņi izrādīja lielu naidu pret jebkuru nekristieti vai viņu vērtībām. Šāda nostāja vērojama arī Polijas katoļu baznīcā lokālās teoloģijas gadījumā. L. Lusardo uzsver, ka ikviens, kurš uzskata, ka šādi fundamentāli kristietības strāvojumi tulkos Bībeli objektīvi, neizprot, kas ir “objektīvi” šādos strāvojumos un ka tas nebūt nav iespējams.⁴ Šo apgalvojumu Polijas gadījumā apgāž vien tas, ka Polijas katoļu baznīcā ir vērojami arī liberālā katolicisma strāvojumi.

Izmantotie avoti un literatūra

Belmonte A., Laura. *The International LGBT Rights Movement: A History*, London: Bloomsbury Academic, 2021.

Mikulak, Magdalena. “Godly Homonormativity: Christian LGBT Organizing in Contemporary Poland,” *Journal of Homosexuality* 66.4 (2019): 487–509.

³ Magdalena Mikulak, “Godly Homonormativity: Christian LGBT Organizing in Contemporary Poland,” *Journal of Homosexuality* 66.4 (2019): 491–492.

⁴ Lonnie Lusardo, *The Anatomy of Organized Hate. Stories of Former White Supremacists and America’s Struggle to Understand the Hate Movement* (Poland: Amazon Fulfillment, 2019), 160–161.

- Lusardo, Lonniem. *The Anatomy of Organized Hate. Stories of Former White Supremacists and America's Struggle to Understand the Hate Movement*. Poland: Amazon Fulfillment, 2019.
- Owczarzak, J. "Activism, NGOs, and HIV Prevention in Postsocialist Poland: The Role of "Anti-Politics"?" *Hum Organ* 69.2 (Summer 2010): 200–211.
- Suchanow, Klementyna. *To jest wojna. Kobiety, fundamentalisci i nowe sredniowiecze*. Warszawa: Wydawnictwo Agora, 2020.
- <https://www.bbc.com/news/world-europe-6341012>
- <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/lgbt>
- <https://www.gosc.pl/doc/5389621.Bielan-Jestem-przeciw-deklaracji-LGBT>
- <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2018/Przewodnik-Katolicki-43-2018/Rodzina/Szkola-nie-musi-byc-teczowa>

UKRAINAS GRIEĻU KATOĻU BAZNĪCA KARA APSTĀKĻOS UKRAINĀ, PASAULĒ, LATVIJĀ

Mg. phil. Ilja Marija Boļšakovs

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes doktorants

Referātā tiek dots ieskats Ukrainas grieķu katoļu baznīcas vēsturē un aktuālajā situācijā saistībā ar Krievijas karaspēka iebrukšanu Ukrainā. Ukrainas grieķu katoļu baznīca (UGKB) ir lielākā no Austrumu katoliskajām baznīcām un apvieno līdz 6 miljoniem ticīgo Ukrainā un diasporā. Ukrainas grieķu katoļu baznīcas pirmsākums ir meklējams Brestas ūnijā 1596. gadā. Grieķu katoļi vai uniāti vienmēr bija uzbrukuma un represiju mērķis no Krievijas impērijas vadības un Pareizticīgās baznīcas puses. Pēc Otrā pasaules kara 1946. gadā Padomju Sociālistiskās Republikas Savienības (PSRS) drošības dienesti ar pseidokoncila palīdzību Ļvivā likvidēja Ukrainas grieķu katoļu baznīcu. Grieķu katoļu draudzes tika pievienotas Maskavas patriarhātam, bet pret ticīgajiem un garīdzniekiem, kas palika uzticīgi Romai, bija izvērstas plašas represijas. Daļa no UGKB garīdzniekiem līdz PSRS pēdējiem pastāvēšanas gadiem darbojās pagrīdē. Pagājušā gadsimta 80. gadu beigās UGKB darbība tika atjaunota.

Ukraina ir vienīgā valsts pasaulē, kurā austrumu rita katoļu skaits ir lielāks par latīņu rita katoļiem (Ukrainā ir līdz pat 800 tūkstošiem ticīgo latīņu rita katoļu). Neskatoties uz to, ka lielākais UGKB piederīgo skaits koncentrējas Rietumukrainā (Ļvivas, Ternopoles un Ivan-Frankovskas apgabalā), grieķu katoļu draudzes ir atrodamas visā Ukrainas teritorijā. UGKB ir visciešāk saistīta ar Ukrainas tautas nacionālo pašapziņu un identitāti.

Pēc Krievijas uzbrukuma Ukrainai UGKB viennozīmīgi nostājās pret agresoru. UGKB galvenais arhibīskaps Svjatoslavs Ševčuks (*Святослав Шевчук*) katru dienu uzstājās ar iedvesmas un atbalsta vārdiem visai Ukrainas sabiedrībai un kļuva par Ukrainas kristietības seju. Dažādos veidos UGKB garīdzniecība un ticīgie sniedz palīdzību un atbalstu gan bēgļiem, gan karojošajiem karavīriem. UGKB priesteri bija pirmie, kas noturēja dievkalpojumus Kijivas metro stacijās. Arhibīskaps Svjatoslavs teica, ka Ukraina tagad iziet savu Golgātas ceļu, kā arī, ka kara norisē un kara noziegumos ir saskatāma ienaidnieka vēlme iznīcināt visu, kas saistīts ar Ukrainas tautas nacionālo identitāti.¹ Arhibīskapam Svjatoslavam bija arī tikšanās ar pāvestu Francisku, kurā viņš stāstīja pāvestam par situāciju Ukrainā.

Liela loma ir Ukrainas diasporas draudzēm, kas atrodas dažādās pasaules valstīs. Pēc kara sākuma daudzās Eiropas valstīs parādījās liels skaits bēgļu, kuru aprūpē iesaistījās arī grieķu katoļu draudzes. Gan atbalstot bēgļus, gan vācot humanitāro palīdzību un finansiālos līdzekļus cilvēkiem un karavīriem Ukrainā. Rīgas Ukrainas draudze kļuva par vietu, ap kuru pulcējās daļa no ukraiņu bēgļiem. Draudzes priesteris jau vairākus

¹ Pieejams: <https://baznica.info/2022/04/arxiepiskop-shevchuk-miru-ne-otvorachivajtes-eto-popytko-unichtozheniya-naroda> (skatīts 25.01.2023).

gadus ir tēvs Romāns Sapužaks. Pagājušā gada maijā “Mieram tuvu” (latīņu rita Svēto rakstu lasījumu krājums katrai dienai) bija veltīts Ukrainai, un tajā bija arī intervija ar tēvu Romānu. Intervijā viņš teica: “Tā jau nav cīņa tikai par Ukrainas brīvību, mēs tagad aizstāvam arī Eiropas garīgās vērtības, brīvību un identitāti. Tātad varam arī teikt, ka mūsu acu priekšā top rītdienas pasaule.”² Austrumu rita liturģijas ukraiņu valodā notiek Rīgas Sāpju Dievmātes baznīcas sānu kapelā. Pēc kara sākuma ticīgo skaits ir pieaudzis. Rīgas ukraiņu draudze ir vienīgā vieta Latvijā, kur dievkalpojumi notiek ukraiņu valodā. Priesteris Romāns piedalās daudzās publiskās aktivitātēs, kas saistītas ar Ukrainu un tās atbalstu. Draudzē regulāri tiek aizlūgts par Ukrainu, Ukrainas tautu un cilvēkiem, kas cieš no Krievijas agresijas. Tiek vākti līdzekļi Ukrainas bruņoto spēku un humanitārām vajadzībām, notiek dažādas aktivitātes, kurās var piedalīties kara bēgļi un citi intereseanti. Piemēram, pagājušajā gadā Kristus dzimšanas svētku laikā draudzes bērni apmeklēja ticīgo ģimenes, kas izteica tādu vēlmi, un uzstājās ar Ziemassvētku dziedājumiem (*колядування*). Ukrainā pēc tradīcijas bērniem par šiem dziedājumiem tiek dāvināti saldumi vai nauda. Latvijā savāktie ziedojumi par šiem dziedājumiem tika nodoti Ukrainas bruņoto spēku vajadzībām. Pagājušā gada novembrī draudzes ticīgie devās svētceļojumā uz Viļņas Grieķu katoļu Svētās Trīsvienības baznīcu. Baznīcu apkalpo baziliāņu regulas mūki no blakus esošā klostera. Pagājušajā gadā Lietuvas Katoļu baznīca pasludināja svētā Jozafata gadu Lietuvā. Svētais Jozafats Kuncevičs (1580–1623) ir liekākais Ukrainas grieķu katoļu baznīcas svētais, kuram šogad tiks svinēta viņa mocekļa nāves 400. gada-diena. Savu darbību viņš uzsāka tieši Viļņas Grieķu katoļu klosterī.

Izmantotie avoti un literatūra

<https://ugcc.ua/>

<https://www.kapelanstvo.ugcc.ua/>

<http://www.uniateheritage.if.vu.lt/ua/zmist/>

<https://www.facebook.com/head.ugcc/>

<https://www.facebook.com/ugkcriga>

<https://baznica.info/>

Priesteris Romāns Sapužaks. “Esmu ļoti pateicīgs Latvijai par atbalstu.” *Mieram tuvu. Dieva vārds katrai dienai*. Maijs 2022: 251.–265.

² Priesteris Romāns Sapužaks, “Esmu ļoti pateicīgs Latvijai par atbalstu”, *Mieram tuvu. Dieva vārds katrai dienai*, maijs 2022: 260.

LU 81. KONFERENCES TEOLOĢIJAS UN RELIĢIJPĒTNIECĪBAS SEKCIJA “DZIMTES DIALEKTIKA”¹

DZIMUMU LĪDZTIESĪBA VAI TAISNĪGUMS? ATTIECĪBĀS BALSTĪTA AUTONOMIJAS IZPRATNE LATVIJAS TICĪGO SIEVIEŠU VIDŪ

Ph.D. Aivita Putniņa

Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes asociētā profesore

Priekšlasījums aplūko pretrunu starp sabiedriskajiem un politiskajiem stimuliem dzimumu līdztiesības virzienā, no vienas puses, un tādu kristīgo konfesiju konservatīvo nostāju, kas to nepieņem, no otras. Par pamatu kalpo intervijas ar ticīgām Latvijas sievietēm no evaņģēliski luteriskās, Romas katoļu un pareizticīgo kristiešu konfesijām.

Teorētiskā ziņā jautājumam pieeju simetriski. Tā vietā, lai skatītos uz dzimumu kā no dabas un sabiedrības sfērām veidotu vai dzimuma-dzimtes dubultnieku, es pieņemu Bruno Latūra (1993) piedāvāto modernitātes kritiku. Tā vietā, lai dabas un sabiedrības atšķirības uzskatītu par pašsaprotamām, viņš piedāvā fokusēties uz šo atšķirību piešķiršanas principiem. Attiecinot uz dzimti, tas ļautu redzēt, ka, tiklīdz dzimums kļūst par sabiedrības radītu produktu, to var uzskatīt par politiski grozāmu. Tajā pašā laikā dzimums arī dabiski tiek veidots kā dzimums un pakļauts bioloģiskai maiņai. Latūrs atzīmē, ka sadalījumu un nepārklāšanos starp dabisko un sociālo jomu garantē no klasifikācijas sistēmas “izsvītrotais Dievs”.² Dzimumu līdztiesības princips fokusējas uz līdzsvaru sieviešu un vīriešu attiecībās, kamēr ticīgo sieviešu perspektīvā Dievs spēlē būtisku lomu šo dzimtes attiecību regulēšanā, pārvirzot uzsvāru uz attiecību kvalitāti starp sievietēm un Dievu.

Koncentrēšanās uz Dievu un viņa garantēto vienlīdzību rada kontekstu sekulāras dzimumu līdztiesības izpratnei un neļauj sievietēm solidarizēties, pamatojoties uz vīrišķās virsvaldības kritiku. Vienlaikus sievietes selektīvi pieņem baznīcas politisko anti-genderisma diskursu, jo arī tas izslēdz personiskās attiecības Dievu. Īpaši gados jaunākās ticīgās sievietes ir kritiskas par tradicionālu dzimumu lomu uzspiešanu baznīcā. Vienlaikus

¹ Visi referāti tapuši projekta “Neokonservatīvisms un dzimtes piedzīvošana ikdienā un ticībā: sieviešu (ne) ordinācijas gadījums Latvijas evaņģēliski luteriskajā baznīcā” ietvaros (projekta Nr. LZP-2021/1-0182, LU Nr. LZP 2021/106LZP).

² Latour, Bruno. *We Have Never Been Modern*. Harvard University Press, 1993, 32–35.

sakrāls laicīgās dzimumu hierarhijas apvērsums un mistiskā pieredze piedāvā sievietēm nevardarbīgu ceļu vienlīdzības sasniegšanai un sevis stiprināšanai garīgā plāksnē.

Šis sekulārā-sakrālā apvērsums ļauj sievietēm nodalīt savus kritiskos novērojumus par netaisnību un sieviešu diskrimināciju baznīcā no Dieva iedibinātās hierarhijas, kuras dēļ ciešanas, pazemība laicīgajā dzīvē viņas paceļ garīgajā dzīvē. Koncentrēšanās uz Dievu un Viņa nodrošināto taisnīgumu nobīda laicīgās dzimumu attiecības otrā plānā. Tomēr, lai arī sekošana Kristus mācībai un varas diskursa noraidīšana taisnīguma sasniegšanai apvieno dažādus ticīgo sieviešu uzskatus par dzimumu līdztiesību, tie netieši arī ļauj baznīcā attīstīties vīrišķības ideoloģijai. Lai gan ticīgās sievietes spēj atpazīt dzimumu nevienlīdzību, politiski piedāvātais dzimumu līdztiesības ietvars nav risinājums šo seku labošanai. Teoloģiski formulētie vienlīdzības un žēlsirdības jēdzieni piedāvā daudz pieņemamāku risinājumu, ļaujot distancēties no politiskās varas diskursa.

Palielinoties baznīcas vadības maskulinizācijai un līdzdalībai konservatīvās politikas atbalstīšanā, baznīca piedzīvo feminizāciju laju sastāva ziņā. Sieviešu balsis te nav vienas. Taču, analizējot tās vienkopus, izgaismojas kritiska perspektīva, kuru var rekonstruēt ar akadēmiskas analīzes palīdzību.

Izmantotie avoti un literatūra

- Butler, Judith. *The Force of Nonviolence: An Ethico-Political Bind*. Verso, 2020.
- Beliakova, Nadezhda & Dobson, Miriam. "Protestant women in the late Soviet era: gender, authority, and dissent." *Canadian Slavonic Papers* 58.2 (2016): 117–140. <https://doi.org/10.1080/00085006.2016.1157923>.
- Burke, Kelsey C. "Women's agency in gender-traditional religions: A review of four approaches." *Social Compass* 6.2 (2012): 122–133.
- Cerwonka, Allaine. "Traveling Feminist Thought: Difference and Transculturation in Central and Eastern European Feminism." *Signs* 33.4 (2008): 809–832. <https://doi.org/10.1086/528852>.
- Charlton, Joy. "Women and Clergywomen." *Sociology of Religion* Winter 61.4 (Winter, 2000): 419–424.
- Kováts, Eszter, Pöim, Maari (eds.). *Gender as symbolic glue: the position and role of conservative and far right parties in the anti-gender mobilizations in Europe*. FEPS in cooperation with the Friedrich-Ebert-Stiftung, 2015. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/11382.pdf>.
- Latour, Bruno. *We Have Never Been Modern*. Harvard University Press, 1993.
- Saba, Mahmood. *Politics of Piety: The Islamic Revival and the Feminist Subject*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2005.
- Nason-Clark, Nancy, and Barbara Fisher-Townsend. "Women, gender, and feminism in the sociology of religion: Theory, research, and social action." In Anthony Blasi, ed. *American sociology of religion: Histories*. Leiden, Holland: Brill Press, 2007, 203–221.
- Neitz, Mary Jo. "Becoming Visible: Religion and Gender in Sociology." *Sociology of Religion* 75.4 (2014): 511–523.
- Putnina, Aivita, Balode, Dace. "(Ne-)redzamās sievietes: dzimte un kalpošana luteriskajā baznīcā [(In)visible women: gender and serving in Lutheran Church]." *Reliģiski-filozofiski raksti* 29 (2021): 176.–203.
- Reynolds, Amy. "Spheres of gendered inequality: family, religious life, and the workplace." *International Review of Modern Sociology* 43.1 (2017): 157–177. <http://www.jstor.org/stable/44510059>.
- Watson, Peggy. "(Anti)Feminism after Communism." In Ann Oakley and Juliet Mitchell, eds. *Who's Afraid of Feminism? Seeing through the Backlash*. London: Penguin, 1997.

LUTERĀŅU GARĪDZNIEKU ARGUMENTI PRET SIEVIEŠU ORDINĀCIJU. IESPAIDI NO VEIKTAJĀM INTERVIJĀM

Ph.D. filozofijā, ētikā un reliģijā Ģirts Rozners

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes lektors un pētnieks

Projekta ietvaros 2022. un 2023. gadā tika veiktas daļēji strukturētās intervijas ar Latvijas luterāņu ordinētajiem garīdzniekiem un palīgmācītājiem. Analizējot 36 intervijas, iebildumi pret sieviešu ordināciju mācītāja amatā iedalāmi četrās grupās:

1. Argumenti, kas izriet no Bībeles interpretācijas. To pamatā ir ticība svētajiem rakstiem kā normatīvai Dieva gribai, tiek noliegts kultūras konteksts. Bībeles vēsturiski kritiskā pētniecība, kas kultūras kontekstam pievērš uzmanību, tiek uzskatīta par Bībeles neņemšanu nopietni. Tā tiek saprasta kā Rietumu dekadence un atkāpšanās no *sola scriptura* patiesības, kas ved uz morāles pagrimumu.
2. Argumenti, kas tiek balstīti baznīcas tradīcijā. Luteriskā baznīca ir katoliskās baznīcas tradīcijas turpinātāja, un šajā tradīcijā priesteri ir tikai vīrieši. Sieviešu kalpošana mācītāja amatā var būt vienīgi islaicīgs krīzes risinājums. Interesanti, ka daļa mācītāju sieviešu ordināciju uztver kā Latvijā neaktuālu problēmu, kas tiek mākslīgi importēta no Rietumiem, bet daļa –, ka tās ir paliekas no Padomju Savienības dzimumu vienlīdzības ideoloģijas. Līdz ar to pretošanās sieviešu ordinācijai tiek saprasta kā liecība par Latvijas baznīcas īpašo uzticību Dievam.
3. Dzimumu atšķirībā balstītie argumenti iezīmē sievietes nepiemērotību ordinētā mācītāja amatam tās fizisko un psiholoģisko atšķirību no vīrieša dēļ. Sievietes ir sliktākas vadītājas, tās ir vājas, emocionālas un fizioloģiski nepiemērotas šī uzdevuma veikšanai.
4. Garīdznieki bieži atsaucas arī uz personīgo pieredzi un vērojumiem. Viņuprāt, sievietes, kas tiecas uz šo amatu, ir egoistiskas un ambiciozas, viņas neprot runāt sprediķus un izraisa draudzēs konfliktus.

Šo argumentu analīze liek izdarīt secinājumu, ka Svēto Rakstu arguments nav vienīgais, kas tiek izmantots diskusijā pret ordināciju, un tas liecina par iemesliem, kas ir daudz dziļāki nekā ekseģēze. Lai arī mācītāji atbalsta egalitāru sabiedrību un dzimumu līdztiesību, tomēr par tās trūkumu baznīcā runā izvairīgi, dodot priekšroku hierarhiskai vīriešu varas struktūrai un argumentējot, ka baznīcai nav visās lietās jāseko pasaulei. Līdz ar to mācītāju spriedumi par sieviešu emocionālo, psiholoģisko, fizisko un arī fizioloģisko nepiemērotību ordinēta mācītāja amatam ir diskurss, kas tiek uzturēts no varas pozīcijām. Tā dalībnieki ir vīrieši, un tiek lietoti argumenti, kas noniecina pretējo dzimumu. Mācītāji intervijās ļoti maz piemin kādus nozīmīgus avotus vai mūsdienu teologus, bet atsaucas uz Latvijas baznīcas autoritātēm (arhibīskapu, kapitulu un sinodi), paužot tām lojalitāti un uzticību, kas liek domāt par ievērojamu varas ietekmi uz pētāmo diskursu.

Ja runājam par garīdzniekiem, kas izteica atbalstu sieviešu ordinācijai, tad no intervijām var secināt, ka šīs pozīcijas maiņa notiek ne tik daudz ekseģētisko vai eklezioloģisko argumentu dēļ, cik balstoties individuālajā pieredzē un dzīvojamajā ticībā, kas meklē pievilcīgu līdztiesības piemēru gan draudzē, gan sabiedrībā. Uz šo fenomenu ir norādījuši arī citi pētījumi (Nyhagen, 2021 un McGuire, 2008).

Izmantotie avoti un literatūra

Jacobs, Dirk. "Female Ordination: A Sociological Analysis of a Debate on Rights and Religion in Flanders (Belgium) in the Mid Nineties." *Journal of Law & Religion* 18.1 (2002/2003): 191–218.

McGuire, Meredith B. *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life*. Oxford: Oxford University Press, 2008.

Nyhagen, Line. "Oppression or Liberation? Moving beyond Binaries in Religion and Gender Studies." In Caroline Starkey and Emma Tomalin, eds. *The Routledge Handbook of Religion, Gender and Society*. London: Routledge, 2021.

SIEVIETES LOMA LATVIJAS LUTERISMĀ: IMPRESIJAS PĒC INTERVIJĀM UN DIEVKALPOJUMU APMEKLĒJUMIEM

Dr. phil. Valdis Tēraudkalns

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes profesors

Manis veiktajās intervijās ar mācītājiem un lajiem-draudžu aktīvistiem iezīmējas situācija, kurā mūsdienu Latvijā atrodas luterāņu draudzes, – liels sieviešu īpatsvars draudžu locekļu vidū (kontrastē ar to, ka sievietes nevar būt mācītājas), garīdznieku trūkums, grūtības, ar kurām saskaras daudzas skaitliski nelielas lauku draudzes. Vienlaikus jāatzīmē, ka daudzviet draudžu dzīvi uztur pašreizējā cilvēki, kuri iegulda lielu laiku un finanšu resursus draudžu darbā. Problēmas labi raksturo kādas sievietes-lajes teiktais: “[...] tāda bēdīga situācija, ka nav mācītāja, dievkalpojums labi ja notiek reizi mēnesī vai reizi divos. Sievietes, kuras tur ir, mēģina turēt draudzi kopā. Katrā vietā ir, kur aktīvi mēģina pierunāt, lai atsūta mācītāju. Situācija ir traģiska. Baroka pārles, skaistas baznīcas, bet stāv tukšas, jo nav kas kalpo.” Draudzes reflektē par to, kā veidot savu kalpošanu pēc-Covid laikmetā, bet uz to ne vienmēr ir atbilde. “Kāpēc lai cilvēki gribētu nākt šeit? Kaut kas mums būtu jādod, nezinu,” intervijā sacīja kādas draudzes aktīviste.

Intervijās tika uzdoti jautājumi par sievietes lomu draudzēs. Atbilžu analizē jāņem vērā ne tikai teoloģisko faktoru loma cilvēku viedokļa formēšanā, bet arī fakts, ka līdz ar sieviešu ordinācijas pārtraukšanu Latvijas evaņģēliski luteriskajā Baznīcā (LELB) noticis sievietes-mācītājas “citādošanas” process – to par neierastu parādību uztver arī tie, kuri ir neitrāli vai pozitīvi jautājumā par sieviešu ordināciju. “Es, ja, teiksim, man vaicātu – sieviete vai vīrietis, droši vien pateiktu, ka vīrietis, jo mēs tā esam izaudzīnāti, ka priekšā ir vīrietis, sieviete – tas ir neierasti” (kāda mācītāja teiktais).

Respondentu (gan vīriešu, gan sieviešu) viedokļi jautājumā par sieviešu ordināciju dalās: 1) noliedzīga pozīcija – atsaukšanās uz Bibli, tradīciju, argumenti par to, ka lesbiešu, geju, biseksuāļu un transpersonu (LGBT) ordinācija būs neizbēgams nākamais solis, paklausība baznīcas vadības nostājai (“Ja mana baznīca ir izlēmusi tā, tad es neietu konfliktā ar savu baznīcu, pat ja man liktos, ka tas gluži nav tā, kā Dievs to ir domājis,” kādas sievietes-lajes teiktais), sociāli-psihoģiski argumenti, ka sievietes vieglāk padodas varas un citiem kārdinājumiem; 2) atbalstoša pozīcija – atsaukšanās uz Bibli, agrāko praksi LELB un citās baznīcās pasaulē, izpratne par dzimtes konstruēto, komplekso raksturu. “Jautājums varbūt ir, cik mēs esam *tīri* vīrieši un sievietes. Jebkurā vīrietī ir daļa no viņa mātes. Tā ir mūsu mentālā pieredze, ko esam mantojuši. Kāpēc man no tā vajadzētu kaunēties un pieņemt padomju bērnodrāža principu, ka puikas neraud?” (kāda mācītāja teiktais); 3) “pelēkā” zona – tie, kuri nav stingri par vai pret, bet vai nu nav līdz galam izlēmuši, vai uz jautājumu raugās pragmatiski, situatīvi. Piemēram, vīriešu-mācītāju trūkuma dēļ ir gatavi pieņemt sieviešu kalpošanu uz laiku vai ar nosacījumiem

(piemēram, ja sieviete ir neprecēta). “Ja cienīgie neatsaucas, tad Dievs aicina necienīgos” (kāds mācītājs).

Šie viedokļi vērojami arī citur pasaulē – uzskats, ka sieviete primāri ir bērnu audzinātāja, bija viens no sieviešu ordinācijas pretinieku argumentiem anglikānismā pēc Otrā pasaules kara.

Problēmjautājumi tālākām diskusijām:

1. Par garīgo amatu – neskaidras atšķirības starp mācītāja un evaņģēlista amatiem.
2. Citu konfesiju (pareizticības, katolicisma) ietekme uz luterisko identitāti Latvijā.
3. Izaicinājums feminisma teoloģijai Latvijā – vai primārais stratēģiskais mērķis ir uzturēt aktuālu jautājumu par iespēju sievietēm kalpot kā mācītājām esošā eklesiālā modeļa ietvarā, vai arī veicināt diskusiju par postmodernai sociālo tīklu sabiedrībai (*network society*) atbilstošu garīgo amatu modeli.

Izmantotie avoti un literatūra

Intervijas ar luterāņu mācītājiem un lajiem – draudžu aktivistiem (ieskaitot evaņģēlistus) Kurzemē un Rīgā LZP finansēta projekta “Neokonservatīvisms un dzimtes piedzīvošana ikdienā un ticībā: sieviešu (ne)ordinācijas gadījums Latvijas Evaņģēliski luteriskajā baznīcā” (lzp-2021/1-0182) ietvarā.

Johnson, Emily Suzanne. *This Is Our Message: Women's Leadership in the New Christian Right*. Oxford: Oxford University Press, 2019.

Russell, Letty M. *Church in the Round: Feminist Interpretation of the Church*. Louisville: Westminster / John Knox Press, 1993.

Lux-Sterritt, Laurence, Sorin, Claire, ed. *Spirit, Faith and Church: Women's Experiences in the English-Speaking World, 17th–21st Centuries*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2012.

RŪPES KĀ DZIMTES ATŠĶIRĪBU MEHĀNISMS

Mg. hum. Māra Neikena

Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes lektore

Pētījuma un projekta “Neokonservatīvisms un dzimtes piedzīvošana ikdienā un ticībā: sieviešu (ne)ordinācijas gadījums Latvijas evaņģēliski luteriskajā baznīcā”¹ ietvaros veiktās intervijas sniedz ieskatu baznīcas mācītāju un draudzes locekļu skatījumā uz baznīcas lomu sabiedrībā plašāk, taču ilustrē arī ikdienišķās rūpes un draudzes rutīnu, kāda nepieciešama baznīcas saimniecības uzturēšanā. Tajās redzams, kā notiek sagatavošanās svētkiem un citiem draudzes notikumiem, pievēršot uzmanību arī interjera izgreznošanai un tērpiem. Savā referātā pievēršos tam, kādā veidā un vai tas, kā pētījuma dalībnieki attiecas pret materiālo vidi (telpa, teritorija, priekšmeti), var skaidrot dzimtes pieredzi? Kādā veidā ticības pieredze un dzimtes lomas ir savstarpēji saistītas, un kā tās izpaužas praktiskajās ikdienas rūpēs? Tieši rūpes un to izpausme skatītas kā centrālais analīzes rīks. Jēdziens zinātniskajā literatūrā plaši aplūkots, piemēram, ekonomikas kontekstā, analizējot sociālo aprūpes sfēru kā neredzamu un mazapmaksātu.² Otrs nozīmīgs virziens ir ekspluatācijas kritika feministiskajā literatūrā, kur teoretizēta nevienlīdzība, kas izpaužas ne tikai individuālās mājāsaimniecībās ģimenes locekļu attiecībās, bet arī plašākā sabiedriskā struktūrā.³ Šajā darbā rūpes skatītas baznīcas un draudžu kontekstā, iedvesmojoties no Gūdes autoetnogrāfijas, kurā iezīmēts tas, kā vietas un vides iekārtošana, uzturēšana veido dzimtes un šķirisko identitāti, skatot rūpes kā dispozīciju, arī stratēģisku rīcību, kas ļauj nest noteiktu kultūras kapitālu.⁴ Arī baznīcas vidē rūpes funkcionē kā nozīmīgs resurss, kas ietekmē vienlīdzības/nevienlīdzības un cita veida pieredzi draudzes locekļu vidū. Datos iezīmējas vienkāršots dalījums “vīrišķos” un “sievīšķos” darbos (fiziski smagāki/vieglāki darbi), taču pieredzi ietekmē arī vecuma struktūra (smagos darbus paveic darbaspējīgie cilvēki, ne vienmēr tikai vīrieši), laika sadalījums (ikdienu/īpašas talkas, kad vīrieši tiek pieaicināti) un ideoloģiskā struktūra (garīgās un praktiskās rūpes), un tajā rūpēm jeb, lietojot baznīcas jēdzienu, “kalpošanai” ir īpaši augsta vērtība, tās cieši sasaistītas ar morālo ietvaru.

Izmantotie avoti un literatūra

- Goode, J. “Whose collection is it anyway? An autoethnographic account of ‘dividing the spoils’ upon divorce.” *Cultural Sociology* 1.3 (2007): 365–382.
- Duffy, M., Albelda, R and Hammonds, C. “Counting Care Work: The Empirical and Policy Applications of Care Theory.” *Social Problems* 60.2 (2013): 145–167.

¹ Projekta Nr. LZP-2021/1-0182, LU Nr. LZP 2021/106LZP.

² Duffy, M., Albelda, R. and Hammonds, C. “Counting Care Work: The Empirical and Policy Applications of Care Theory.” *Social Problems* 60.2 (2013): 146.

³ Ibid., 149.

⁴ Goode, J. “Whose collection is it anyway? An autoethnographic account of ‘dividing the spoils’ upon divorce.” *Cultural Sociology* 1.3 (2007): 368.

SIEVIETES VIETA: DISKURSS PAR SIEVIEŠU ORDINĀCIJU LELB LATVIJAS ZIŅU PORTĀLOS

Sofija Anna Kozlova un Emīls Zavelis

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes maģistranti,
projekta “Neokonservatīvisms un dzimtes piedzīvošana ikdienā un ticībā: sieviešu (ne)ordinācijas gadījums Latvijas evaņģēliski luteriskajā Baznīcā”¹ zinātniskie asistenti

Pētījumā sievietes vieta Latvijas evaņģēliski luteriskajā Baznīcā (LELB) tika skatīta sieviešu ordinācijas un neordinācijas kontekstā no sekulāra lasītāja pozīcijas, proti, analizējot diskursu divos lielākajos Latvijas ziņu portālos – delfi.lv un tvnet.lv. Pētījumā apkopoti dati laika posmā no 2000. līdz 2022. gadam, aptverot gandrīz visu pētāmo ziņu portālu pastāvēšanas laiku un tādējādi piedāvājot visaptverošu šo Latvijas ziņu portālu intereses un iesaistes atspoguļojumu jautājumā par sieviešu ordināciju. Iegūtie dati tika analizēti vairākās kategorijās: hronoloģiski, saskaņā ar rakstā pausto attieksmi un klasificējot rakstā izmantotās argumentācijas tipus. Katra pētījuma daļa atklāja negaidītus un tālākajā projekta “Neokonservatīvisms un dzimtes piedzīvošana ikdienā un ticībā” norises gaitā būtiskus secinājumus.

Pirmkārt, hronoloģiska datu analīze uzrādīja diskursa sadrumstalotību un nevienmērību, un ciešu korelāciju ar aktualitātēm. Latvijas ziņu portāliem nav raksturīga noturīga interese par sieviešu ordinācijas jautājumu. Lielākoties publicēto, saistīto rakstu skaits viena gada laikā bija salīdzinoši neliels (aptuveni 2 raksti gadā). Taču būtisks izņēmums ir 2005. gads (5 raksti), kad notika konference, lai atzīmētu 30. gadadienu kopš LELB notikušās pirmās sieviešu ordinācijas, un 2016. gads (17 raksti), kad 27. LELB sinode veica balsojumu par labu LELB Satversmes grozījumiem un sieviešu ordinācijas aizliegumam. Zīmīgi, ka pat nozīmīgajā un diskursīvi bagātajā 2016. gadā raksti Latvijas sekulārajos ziņu portālos publicēti tikai laikā no maija līdz jūlijam (LELB 27. sinodes balsojums notika jūnijā), visā pārējā gadā neuzrādot interesi.

Otrkārt, plašāk analizējot attieksmi pret dzimti baznīcā sieviešu ordinācijas kontekstā, atklājās, ka sekulārajos Latvijas ziņu portālos diskurss par sieviešu ordināciju lielākoties neiekļauj un nepiemin plašākas pārdomas par sievietes lomu baznīcā vispār, kā arī dzimumu vienlīdzību. Pētītajā rakstu korpusā, kas tika atlasīts, par primāro izvirzot sieviešu ordinācijas jautājumu, dzimumu vienlīdzība un dzimumu lomas tika pieminētas daudz retāk, nekā pētnieki bija gaidījuši (attiecīgi – 38 no 66 un 35 no 66 rakstiem). Tas liecina, ka Latvijas sekulārajos ziņu portālos sieviešu ordinācija tiek skatīts kā izolēts jautājums, ārpus plašāka saistījuma baznīcas dzimumpolitikas kontekstā. To ņemot vērā, jāmin, ka aptuveni pusē (t. i., 31) no analizētajiem rakstiem tika pausta nostāja par labu sieviešu ordinācijai, skatot to šaurākā attiecīgā gadījuma kontekstā (pozīcija pret sieviešu ordināciju tika pausta 12 rakstos).

¹ Projekta Nr. LZP-2021/1-0182, LU Nr. LZP 2021/106LZP.

Treškārt, argumentācijas tipu analīze atklāja, kuros publiskās diskusijas aspektos starp diskusijā iesaistītajām pusēm veidojas vai neveidojas aktīva polemika. Izcelsim trīs novērojumus:

- (A) Argumenti, atsaucoties uz dzimumu līdztiesību, analizētajās publikācijās tika izmantoti 21 reizi, no tām 17 – par labu sieviešu ordinācijai un vien 4 – pret to.
- (B) Argumenti, atsaucoties uz tradīciju, tika izmantoti 13 reizi, no tām 10 pamato sieviešu ordinācijas aizliegumu, turpretim vien 3 aizstāv sieviešu ordināciju.
- (C) Teoloģiski argumenti tika izmantoti 19 reizi, no tiem 10 par un 9 pret sieviešu ordināciju.

Novērojumi (A) un (B) vedina domāt, ka sieviešu ordinācijas kontekstā argumenti par dzimumu līdztiesību un tradīciju neraisa aktīvu polemiku. Par spīti tam, ir redzams, ka abas diskusijā iesaistītās puses tomēr integrē tos argumentācijas tipus, kas raksturīgi pretējam viedoklim. Piemēram, argumenti *par* sieviešu ordināciju, atsaucoties uz tradīciju, nereti norāda uz bažām par attālināšanos no rietumnieciskām, demokrātiskām, protestantiskām vērtībām. Argumenti *pret* sieviešu ordināciju, atsaucoties uz dzimumu līdztiesību, bieži norāda, ka šī nav diskusija par sievietes vērtību, cieņu vai apdāvinātību. Tomēr, lai noskaidrotu, vai minēto argumentu tipi, kas *prima facie* sakrīt abām diskusijas pusēm, nav ekvivokatīva rakstura, nepieciešama kvalitatīva analīze. Abi pētījuma autori uzskata, ka tieši šo saskarsmes punktu (novērojums (C)) vai to trūkuma ((A), (B)) turpmāka analīze var būt vērtīga jēgpilnas diskusijas veicināšanai.

Izmantotie avoti un literatūra

www.delfi.lv

www.tvnet.lv

SIEVIEŠU ORDINĀCIJA, TEOLOĢIJA UN SABIEDRĪBA – LAIKRAKSTU DISKURSA SALĪDZINOŠĀ ANALĪZE LAIKA POSMĀ 1992.–2022.¹

Dr. philol. Ilva Skulte

Rīgas Stradiņa universitātes asociētā profesore

Kristīne Briede

LU Sociālo zinātņu fakultātes komunikācijas zinātnes programmas absolvente

Lai noskaidrotu Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas (LELB) pozīciju un argumentācijas veidu jautājumā par sieviešu ordināciju, kā arī izmaiņas šī jautājuma reprezentācijā medijos laika posmā no 1992. līdz 2022. gadam, tiek pētīti drukāto mediju diskursi saistībā ar sieviešu ordināciju. Pētāmo mediju izlasē iekļauti nacionālie laikraksti “Diena” un “Latvijas Avīze” – katrs ar atšķirīgu auditoriju un ideoloģisko kontekstu, kā arī LELB laikraksts “Svētdienas Rīts”, kura auditorija un autori ir luterticīgo kopiena – LELB draudžu locekļi, mācītāji, laji. Izlases veidošanai izmantoti šādi atslēgvārdi: 1) LELB, luterāņi, luterāņu baznīca, Latvijas evaņģēliski luteriskā baznīca; 2) dzimte, dzimums, sieviete, vīrietis, ordinācija. Analīzes metode – kritiskā diskursa analīze. Teorētiskā bāze – Latvijā un ārzemēs veiktie pētījumi, kas veido skatījumu uz reliģisko organizāciju vietu un lomu publiskajā, diskursīvajā telpā.

Pētījumā iegūtie rezultāti liecina gan par kopīgām, gan atšķirīgām iezīmēm mediju diskursā. “Svētdienas Rīta” (LELB laikraksts, iznāk kopš 1920. gada) diskursā atklājas paradigmas maiņa LELB Satversmē: 1992. gadā publicētā Satversmes redakcija (iekļaujot – ikviens ar teoloģisku izglītību var kļūt par mācītāju), no 1993. parādās sieviešu (ne)ordinācijas diskurss. Iespējams identificēt atšķirīgu teoloģisku uzskatu/varas diskursu domstarpības starp LELB un Latviešu evaņģēliski luteriskās baznīcas Amerikā (LELBA) pārstāvjiem. Atšķirības ir ordinācijas fenomena un tekstu interpretācijā. J. Vanags pārmet LELBA pārstāvjiem noslieci ordināciju skaidrot kā kaut ko administratīvu, savukārt LELBA pārstāvji turas pie uzskata, ka Bībelē ir arī cilvēka, ne tikai Dieva vārds un aizliegumi atspoguļo kultūras situāciju tā laika teritorijā. “Svētdienas Rīta” diskursa maiņa saistās ar faktu, ka 1993. gadā darbu atstāj redaktore Aīda Prēdele, mainās vēstījuma saturs un tonis, turpmāk laikraksta galviņā nav norādīts redaktora vārds, redakcijas viedokļus paraksta “Svētdienas Rīts”.

Liberālajā laikrakstā “Diena” (iznāk kopš 1992. gada) pētījuma tēma parādās balansēti, nereti parādās arī kritisks skatījums. Diskurss veidots, balstoties personību perspektīvās, t. sk. sieviešu mācītāju, evaņģēlistu, teoloģijas studentu pieredzē balstīti argumenti: pozitīvajā, (kop)darbā ar draudzi, inspirācijā, bet negatīvajā plānā ieskanas atgrūšanas,

¹ Mediju diskursa analīzes pētījuma vidusposma preliminārie atradumi un secinājumi.

vilšanās, netaisnīguma tēmas. Dots pasaules konteksts. Intervijās atklāta arhibīskapa J. Vanaga personība un uzskati par ordināciju, atsaucoties uz 1) Bībeli, īpaši Pāvila vēstulēm, bet bez padziļināta skaidrojuma, teoloģiska skaidrojuma sarežģītības dēļ; 2) tradīciju (latviešu sabiedrība (mēs) ir konservatīva, kā reakcija uz PSRS); 3) feminisma ideoloģijas ievazāšanu (jau kopš 90. gadu sākuma); 4) sieviešu tukšas pašapliecināšanās tieksmi; 5) objektivitāti (ekspertīzi – komisiju, kas izveidota pie Sinodes); 6) arī vienošanās izredzēm 21. gs. publikācijās. Raksturīgi, ka, orientējoties uz institūciju darba atspoguļojumu, arī “Diena” vairāk vietas atvēl oficiālajam LELB diskursam.

“Latvijas Avīze” (nacionāli konservatīvs laikraksts, sākotnēji “Lauku Avīze”, iznāk no 1988. gada) nelabprāt pievēršas sieviešu ordinācijai Latvijā, tomēr formāli veido balansētu skatījumu. Saturiski – simpatizē konservatīvi noskaņotajiem, tradicionālais kā dabiskais un sociāli pieņemamais. Tomēr ienāk kā zīme konservatīvai, reliģijas iedvesmotai politikai.

“Svētdienas Rīta” redakcija un diskurss kardināli mainās saistībā ar izmaiņām LELB nostājā, savukārt sekulāro mediju diskursā ordinācijas jautājums parādās kā strīdīgs, neviennozīmīgs un kā principiālu nesaskaņu zīme. Pārsvārā jautājums netiek padziļināti skaidrots “teoloģiskā argumenta” dēļ, ko LELB uzskata par lajiem nepieejamu. Tādēļ publiskas diskusijas par ordināciju nav. Baznīca tiek sasaistīta ar konservatīvismu ideoloģijas un vērtību aspektā (feministiskā teoloģija konceptualizēta kā jaunais, nesaprastais). Mediji orientējas uz institūciju kā aktoru un tādējādi seko varas pozīcijai – arhibīskaps 1) runā no “mēs” pozīcijas, 2) iznīcina esošo ordināciju faktu, 3) atvairā līdztiesības iebildumus kā politikas neattiecināmību, 4) izsakās harizmātiski/autoritāri. Mediju diskurss, runājot par ordinēto sieviešu mācītāju situāciju, ir marginalizējošs, netiek pamatoti un atklāti t. sk. teoloģiskie argumenti arī no ordinācijas piekritēju puses.

Izmantotie avoti un literatūra

- Casanova, José and Anne Phillips. *A debate on the public role of religion and its social and gender implications*. Geneva: United Nations Research Institute for Social Development, 2009.
- Casanova, José. *Public religions in the modern world*. University of Chicago press, 1994/2011.
- Habermas, Jürgen. *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. MIT press, 1991.
- Habermas, Jürgen. “‘The Political’: The Rational Meaning of a Questionable Inheritance of Political Theology.” In Eduardo Mendieta and Jonathan VanAntwerpen, eds. *Judith Butler, Jürgen Habermas, Charles Taylor, Cornel West: The Power of Religion in the Public Sphere*. New York: Columbia University Press, 2011.
- Habermas, Jürgen. “Notes on Post-Secular Society.” *New Perspectives Quarterly* 25 (2008): 17–29.
- Habermas, Jürgen. “Religion in the Public Sphere.” *European Journal of Philosophy* 14 (2006): 1–25
- Hurd, Elizabeth Shakman. *Beyond religious freedom: The New Global Politics of Religion*. Princeton: Princeton University Press, 2015.
- Kaltsas, Spyridon. “Habermas, Taylor, and Connolly on secularism, pluralism, and the post-secular public sphere.” *Religions* 10.8 (2019): 460. <https://doi.org/10.3390/rel10080460>.
- Mcivor, Méadhbh. “The Very Outer Limit of Our Jurisdiction: Religion, Sexuality, and Value Conflicts in English Law.” Northwestern University Press, 2019.

- Mcivor, Méadhbh. "Human rights and broken cisterns: counterpublic christianity and rights-based discourse in contemporary England." *Ethnos* 84.2 (2019): 323–343.
- Petzen J. "Contesting Europe: A call for an anti-modern sexual politics." *European Journal of Women's Studies* 19.1 (2012): 97–114.
- Sullivan, Winnifred Fallers. *The impossibility of religious freedom: New edition*. Princeton University Press, 2005.
- van Dijk, Teun A. "The study of discourse." In Teun A. van Dijk, ed. *Discourse as Structure and Process: Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. Vol. 1. SAGE Publications, 1997. <https://doi.org/10.4135/9781446221884>.

ATBILDE UZ LELB SIEVIEŠU ORDINĀCIJAS ATCELŠANU ĀRPUS LATVIJAS ROBEŽĀM

Dr. theol. Dace Balode

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes profesore

2016. gada Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas (LELB) sinodes lēmums mainīt tās Satversmes 133. pantu, nosakot, ka uz mācītāja amatu var pretendēt tikai vīrieši, nepalika bez rezonanses ārpus Latvijas robežām. LELB partneri sekoja ļoti rūpīgi baznīcā. Pētījuma mērķis ir apkopot un analizēt publiski paustos viedokļus un pieejamo saraksti, lai rekonstruētu norises, atbildes reakcijas un atklātu teoloģiskos argumentus, kas lietoti no dažādām pusēm. Kā avoti pētījumam kalpo materiāli baznīcu un privātos arhīvos, kā arī publikācijas medijos. Pašlaik ir bijusi iespēja apkopot informāciju no Vācijas Ziemeļu evaņģēliski luteriskās Baznīcas Misijas un Ekumēnes centra arhīva un internetā pieejamajiem materiāliem. Pētījums tiek veikts projekta “Neokonservatīvisms un dzimtes piedzīvošana ikdienā un ticībā: sieviešu (ne)ordinācijas gadījums Latvijas evaņģēliski luteriskajā baznīcā”.²

Pētot Pasaules Luterāņu Federācijas (PLF), Eiropas Protestantu Baznīcu apvienības (EPBA), kā arī dažādu citu Vācijas baznīcu pārstāvju izteikumus, redzama vairāk vai mazāk emocionāli pausta nožēla par LELB soli un tiek izvirzīts jautājums par LELB attiecībām ar partneriem. Īpaši asi tas parādās attiecībās ar Vācijas Ziemeļu luterisko baznīcu, kas 2016. gadā neturpina tālāk oficiālas attiecības un finansiālu atbalstu, kas tiku administrēts caur LELB Virsvaldi. Spriedzi šajās ilggadējās partnerattiecībās atklāj bīskapa Gerharda Ulriha un arhibīskapa Jāņa Vanaga sarakste 2016. gadā, kura ir tikusi adresēta plašākam lasītāju lokam. Šīs vēstules kopā ar vēl dažiem citiem sarakstes dokumentiem, kā arī publikācijām ļauj izdarīt secinājumus par teoloģiskajām tēmām, kas izvirzās priekšplānā šajā partneru dialogā: 1) vispirms tās ir pašas attiecības starp partneriem jeb ekumēniskās attiecības, ciktāl partneru dažādība ir akceptējama un kur būtu velkama robeža, kur šādas attiecības vairs nav tālāk turpināmas; 2) attiecībā uz sieviešu ordināciju tiek aizskarts jautājums, vai tā pieder pie evaņģēlija pamata; 3) finansiāla atbalsta pārtraukšana kļūst par ētisku problēmu partneru iekšējā diskusijā.

Šie teoloģiskie jautājumi būtu tālāk diskutējami, taču pagaidām secināms ir tas, ka sieviešu ordinācijas atcelšana ir pasliktinājusi attiecības vismaz ar daļu partnerbaznīcu ārpus Latvijas.

² Projekta Nr. LZP-2021/1-0182, LU Nr. LZP 2021/106LZP.